

UNIVERZITA PARDUBICE

NÁZEV FAKULTY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Ekaterina Davitadze

Univerzita Pardubice

Fakulta filosofická

Sociální a kulturní význam karikatur s islámskou tematikou v dnešním světě

Bakalářská práce

2024

Ekaterina Davitadze

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Ekaterina Davitadze**
Osobní číslo: **H21425**
Studijní program: **B0221A100008 Religionistika**
Specializace: **Religionistika**
Téma práce: **Sociální a kulturní význam islámských karikatur v dnešním světě**
Zadávající katedra: **Katedra filosofie a religionistiky**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se zabývá sociálním a kulturním významem karikatur islámských osob a reálií v dnešním světě. Cílem práce je přiblížit význam karikatur, jako takových. Potažmo jejich neblahý dopad na muslimskou společnost a kulturu. V práci jsou zkoumány různé aspekty této problematiky, včetně historického vývoje, politických a náboženských kontextů a jejich vlivu na vnímání karikatur ve společnosti. Práce vychází z teoretických přístupů z oblasti kulturních a sociálních studií, aby bylo možné lépe pochopit význam zobrazování, potažmo jeho zakazování v islámském náboženském a kulturním kontextu. Zaměří se i na popis kontroverzní povahy karikatur s náboženskou tematikou. Práce se zaměřuje na analýzu vybraných případů, kdy se islámské karikatury staly terčem kritiky, často s dopady na mezinárodní politické a mezikulturní a mezináboženské vztahy. Bakalářská práce má přispět k lepšímu porozumění této kontroverzní problematiky a jejímu vlivu na kulturu a společnost v dnešním světě.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- ARMSTRONG, Karen. *Islám: historie, víra, kultura*. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0259-9.
- ARNOLD, Thomas W. *Painting in Islam, a Study of the Place of Pictorial Art in Muslim Culture*. Gorgias Press LLC, 1928. ISBN 978-1-931956-91-8
- ASAD, Muhammad. *Islam at the Crossroads*. Kitab Bhavan, 2003. [ISBN 80-86515-67-1].
- BUABEN, Jabal Muhammad. *Image of the prophet Muhammad in the West: a study of Muir, Margoliouth and Watt*. Londýn: Routledge, 1999. [ISBN 978-0700706316].
- FITZPATRICK, Coeli, WALKER, Adam Hani (eds), *Muhammad in History, Thought, and Culture: An Encyclopedia of the Prophet of God*, ABC-CLIO, LLC, 2014. ISBN 9781610691772,
- GRUBER, Christiane, SHALEM, Avinoam (eds), *The Image of the Prophet Between Ideal and Ideology: A Scholarly Investigation*. De Gruyter, 2014, ISBN 9783110312386
- GRUBER, Christiane. *The Image of the Prophet in Islamic Art: A Comparative Study*. Bloomington: Indiana University Press, 2013. ISBN 978-0253010591.
- GRUBER, Christiane. *Representations of the Prophet Muhammad in Islamic painting*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2011. [ISBN 978-0748645877].
- HARRIS, Sam, MAAJID, Nawaz. *Islam and the Future of Tolerance: A Dialogue*. Cambridge: Harvard University Press, 2015. ISBN 978-0674088702.
- KENNEDY, Hugh. *The Prophet and the Age of the Caliphates: The Islamic Near East from the 6th to the 11th Century*. Harlow: Pearson, 2004. ISBN 978-0582405257.
- KLAUSEN, Jytte. *The Cartoons That Shook the World*. New Haven: Yale University Press, 2009. [ISBN 978-0300124729].
- KUMAR, Deepa. *Islamophobia and the Politics of Empire*. Chicago: Haymarket Books, 2012. [ISBN 978-1608462117].
- PLATE, Brent. *Blasphemy: Art that Offends*. London: Black Dog Publishing, 2006 ISBN 978-1-904772-53-8.
- RAHMAN, Fazlur. *Islám*. University of Chicago Press, 1979. [ISBN 9780226702810].
- ROGERSON, Barnaby. *The Prophet Muhammad: A Biography*. Tauris Parke Paperbacks, 2013. ISBN 1587680297.
- ФЛЕМИНГ, Росе. *Дело о "карикатурах на пророка Мухаммеда"*. Санкт-Петербург: БХВ-Петербург, 2012. ISBN: 978-5-9775-0754-7.

Internetové zdroje:

Web: Mohammed Image Archive (zombietime.com)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lukáš De La Vega Nosek, Ph.D.
Katedra filosofie a religionistiky

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2023**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. června 2024**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Mgr. Ondřej Krása, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2023

Prohlašuji:

Práci s názvem Sociální a kulturní význam karikatur s islámskou tematikou v dnešním světě jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12.06.2024

Ekaterina Davitadze v.r.

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce, panu Lukáši de la Vega Noskovi, Ph.D., za jeho odborné vedení, cenné rady, poradenství a trpělivost při psaní mé práce. Také bych chtěla poděkovat všem učitelům katedry za jejich pomoc a podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu mého studia. Děkuji svým rodičům a přátelům za to, že mi vždycky věřili a byli s mnou na této cestě.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zaměřuje na sociální a kulturní význam karikatur s islámskou tematikou v dnešním světě. Teoretická část analyzuje historii těchto karikatur, jejich roli v sociální diskusi a kulturní význam. Zabývá se také reakcí muslimských komunit na tyto karikatury a etickým otázkám spojeným se svobodou slova a náboženskou tolerancí. Praktická část práce obsahuje kvalitativní výzkum vnímání těchto karikatur mezi studenty Univerzity Pardubice. Výsledky ukazují, že karikatury s islámskou tematikou mohou vyvolávat rozmanité reakce v závislosti na kulturním a náboženském pozadí respondentů, přičemž jejich percepce je ovlivněna osobními přesvědčeními a znalostí kontextu.

KLÍČOVÁ SLOVA

Karikatury, Islámská tematika, Sociální diskuse, Kulturní význam, Svoboda slova, Náboženská tolerance, Veřejné mínění, Stereotypy, Mediální zobrazení, Etické otázky.

TITLE

The Social and Cultural Significance of Caricatures with Islamic Themes in Today's World.

ANNOTATION

This bachelor's thesis focuses on the social and cultural significance of caricatures with Islamic themes in today's world. The theoretical part analyzes the history of these caricatures, their role in social discourse, and their cultural significance. It also addresses the response of Muslim communities to these caricatures and the ethical issues associated with freedom of speech and religious tolerance. The practical part of the thesis includes qualitative research on the perception of these caricatures among students at the University of Pardubice. The results show that caricatures with Islamic themes can evoke diverse reactions depending on the cultural and religious background of the respondents, with their perception being influenced by personal beliefs and knowledge of the context.

KEYWORDS

Caricatures, Islamic themes, Social discussion, Cultural significance, Freedom of speech, Religious tolerance, Public opinion, Stereotypes, Media portrayal, Ethical questions.

Obsah

Úvod	12
Důležitost této problematiky v dnešním světě.....	12
Základní definice karikatury s islámskou tématikou	13
Základní vymezení sběru dat	13
I. Teoretická část	15
1 Historie karikatur s islámskou tématikou.....	15
1.1 První karikatury a jejich význam.....	15
1.2 Klíčové události a osobnosti spojené s touto tematikou.....	18
2 Sociální a kulturní aspekty karikatur s islámskou tématikou	24
2.1 Role karikatur v sociální diskuzi.....	24
2.1.1 Jak karikatury odrážejí kulturní rysy a stereotypy.....	25
2.2 Postavení muslimů v dnešním světě a jejich reakce na karikatury.....	27
2.2.1 Reakce na karikatury ve vybraných zemích	28
2.2.2 Příklady kontroverzních karikatur a jejich dopad na společnost.....	29
3 Etické otázky a rozpravy	31
3.1 Svoboda slova versus respekt k náboženským citům.....	31
3.2 Etické normy v novinářství a umění.....	35
3.3 Diskuze o svobodě slova versus respektu k náboženským citěním	36
II. Praktická část	38
4 Vliv karikatur s islámskou tématikou: kvalitativní výzkum a analýza	38
4.1 Popis kvalitativního výzkumu formou dotazníku.....	38
4.1.1 Kolik je vám let?	40
4.1.2 Jaké náboženství vyznáváte, pokud nějaké vyznáváte?	41
4.1.3 Jak často se setkáváte s islámskými karikaturami ve sdělovacích prostředích?.....	42
4.1.4 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?	43
4.1.5 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?	44
4.1.6 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?	45
4.1.7 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?	46
4.1.8 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?	47
4.1.9 Závěr o názorech na karikatury	48

4.1.10	Jaký je váš názor na používání karikatur s islámskou tematikou v médiích a umění?	48
4.1.11	Jaký vliv si myslíte, že mají islámské karikatury na veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře?	50
4.1.12	Jak reagujete na kontroverzní islámské karikatury?.....	51
4.1.13	Myslíte si, že v karikaturách může být náboženský kontext?	53
4.2	Percepce a reakce na islámské karikatury	54
Závěr	56
Seznam literatury	57
Příloha	60

Úvod

Karikatury s islámskou tematikou se staly významným a často diskutovaným aspektem současného světa. Tyto satirické obrázky mají schopnost vyvolávat emoce, vyvolávat polemiky a způsobovat hluboké reflexe na společenské a kulturní rovině. Zároveň jsou výzvou pro svobodu slova a náboženskou toleranci.

Tato bakalářská práce se zabývá sociálním a kulturním významem karikatur s islámskou tematikou v dnešním světě. Právě v kontextu současného globálního prostředí, kde různé kultury a náboženské tradice sdílí společný prostor a komunikaci díky moderní technologii a masmédiím, nabývá tato problematika na stále větší důležitosti.

Cílem této práce je nejen zkoumat samotné islámské karikatury, ale také analyzovat, jak karikatury s islámskou tematikou přispívají k formování veřejného mínění a jaký mají dopad na sociální a kulturní prostředí. Při tom se budu snažit odpovědět na otázky, jak mohou karikatury ovlivňovat náhled na islám, jaký mají dopad na vnímání náboženských hodnot a jak se promítají do sociokulturního kontextu.

Tato bakalářská práce se pokusí rozkrýt složitou dynamiku mezi obrazy vykreslenými v karikaturách a náboženskými názory, jež mohou být vytvořeny či posíleny prostřednictvím těchto satirických vyjádření. Během této analýzy budeme zkoumat, zda a jak mohou karikatury sloužit jako nástroj pro budování mostů mezi různými kulturami nebo zda naopak přispívají k prohlubování kulturních a náboženských rozdílů.

Důležitost této problematiky v dnešním světě

Důležitost této problematiky v dnešním světě nelze podcenit, neboť se dotýká několika klíčových aspektů, které ovlivňují náš globální prostor. Například právo na svobodu slova je jedním ze základních pilířů demokratických společností a umožňuje občanům vyjadřovat své názory a kritiku vůči jakémukoli tématu, včetně náboženství.

V dnešním globalizovaném světě, kde různé kultury a náboženství interagují, je kulturní a náboženský dialog klíčovým prvkem míru a porozumění. Karikatury mohou ovlivňovat vnímání a postoje k různým kulturám a náboženstvím.¹ Jakým způsobem karikatury reprezentují islámskou kulturu a náboženství a jaký je jejich vliv na mezilidské vztahy a dialog, jsou otázky, které si zaslouží pozornost.

¹ ADETOLA, Samson, OLUYI, Isaac. „Audience Perception of Newspapers' Editorial Cartoons as Communication Medium“. In: *International Journal of Media, Journalism and Mass*. 2020, 6(3), s. 40.

Kontroverze kolem islámských karikatur mohou vyvolat konflikty a polarizaci mezi různými skupinami lidí a státy. Vzhledem k tomu, že tyto karikatury často obsahují kontroverzní náboženské nebo politické prvky, jsou schopny vyvolávat rozporuplné reakce a způsobovat napětí mezi různými částmi společnosti.²

Základní definice karikatury s islámskou tematikou

Karikatury s islámskou tematikou představují formu satirického umění, která se zaměřuje na zobrazení a komentování různých aspektů islámské kultury, náboženství a společenského dění. Tato forma uměleckého vyjádření využívá jednoduchých a často přehnaných obrazů, aby výrazně a nápadně zdůraznila určité charakteristiky nebo jevy spojené s islámským světem.

Karikatury jsou zpravidla vytvořeny s humorem, sarkasmem nebo ironií a mohou se týkat různých témat. Patří sem například zobrazení náboženských postav, politických událostí, kulturních stereotypů, nebo vztahů mezi různými náboženskými nebo kulturními skupinami. Tato forma umění je často využívána k tomu, aby provokovala smíchem, ale také k tomu, aby vyvolala diskusi nebo kritiku.

Je důležité poznamenat, že karikatury s islámskou tematikou se neomezují pouze na jednotlivé náboženské postavy nebo události. Mohou také reflektovat složité a aktuální společenské a politické otázky, které mají význam nejen pro islámský svět, ale i pro globální diskusi.

Tato práce se pokouší důkladně zkoumat, co karikatury znamenají a jak ovlivňují náš svět. Zaměřuje se na to, jak karikatury mohou měnit to, jak vidíme islámskou kulturu a náboženství a jak se to projevuje ve veřejných debatách.

Základní vymezení sběru dat

Sběr dat pro tuto práci bude zahrnovat široké spektrum zdrojů, aby bylo možné poskytnout ucelený pohled na problematiku karikatur s islámskou tematikou. Hlavním cílem je propojit teoretické a praktické aspekty této problematiky.

Práce se nejprve zaměří na teoretické zdroje, které budou tvořit základ pro pochopení historického a kulturního kontextu karikatur. Do této kategorie spadají knihy, vědecké články,

² ФЛЕММИНГ, Росе. *Дело о «Карикатурах На Пророка Мухаммеда»*. Санкт-Петербург: БХВ, 2012, s. 5.

noviny a časopisy. Tyto materiály poskytují nezbytný rámec pro analýzu, neboť obsahují podrobné informace o vývoji a významu karikatur s islámskou tematikou v průběhu času. Tato literatura umožní pochopit, jak byly karikatury vnímány v různých historických obdobích a jaký měly vliv na společnost.

Dalším zdrojem budou data získaná z online médií, včetně sociálních sítí, kde se často diskutuje o kontroverzních karikaturách a reakcích na ně. Tento způsob sběru dat umožní zachytit aktuální reakce a diskuse v reálném čase.

Praktická část práce bude sestávat z kvalitativního výzkumu, formou dotazníku, který se zaměřuje na vnímání a postoje lidí k této problematice. Tento výzkum poskytne data, která mohou doplnit kvalitativní analýzu a nabídnout širší pohled na to, jak jsou karikatury s islámskou tematikou vnímány.

Sběr dat bude respektovat různé perspektivy a názory spojené s karikaturami s islámskou tematikou a bude zahrnovat informace a materiály, které reflektují sociální a kulturní význam karikatur v dnešním světě.

Cílem tohoto sběru dat je získat komplexní pohled na sociální a kulturní význam karikatur s islámskou tematikou v dnešním světě a přispět k hlubšímu porozumění této kontroverzní formy umění.

Při jeho vypracování jsme pracovali s metodickými návrhy z kvalitativních výzkumů.

Chtěla bych označit, že nejsem rodilá mluvčí českého jazyka, a proto děkuji svému vedoucímu, panu Lukáši de la Vega Noskovi, Ph.D., za jeho pomoc při opravě mých chyb.

I. Teoretická část

1 Historie karikatur s islámskou tematikou

Nejprve si musíme ujasnit, co je karikatura. Karikatura je výtvarný nebo literární zobrazení, které využívá nadhledu a přehánění rysů postav či situací s cílem vyvolat humor, kritiku nebo ironii.³ Tyto obrázky často karikují známé osobnosti, politické události nebo společenské jevy. Jejich kořeny sahají až do dávných dob, ale moderní podoba se formovala v průběhu dějin s ohledem na společenské, politické a kulturní události.

V raných dobách se karikatury objevovaly ve starověkém Řecku a Římě, avšak jejich rozvoj do dnešní podoby se datuje do 16. století v Evropě. Umělci, jako například nizozemský malíř Bruegel, používali karikatury jako prostředek kritiky tehdejší společnosti a politiky. V 18. a 19. století se karikatura stala významným médiem pro politickou a společenskou kritiku, například v době Francouzské revoluce a následně v Británii za vlády krále Jiřího III.⁴

Karikatury se staly nedílnou součástí novin a časopisů, sloužící jako mocný prostředek komunikace a kritiky. Jejich účinek a popularita se postupně rozšířila do různých oblastí, zahrnující politiku, kulturu, celebrit a aktuální události, čímž vyvolávají diskuzi a často i kontroverze.

V dnešní době karikaturisté přetvářejí své umění na platformách, jako jsou sociální média a využívají ho k vyjádření svých názorů na současná témata. Jejich tvorba nadále působí jako zrcadlo společnosti, což vede ke konstruktivní debatě a vytváření nových perspektiv.

1.1 První karikatury a jejich význam

V uměleckých a kulturních kontextech v islámu do 18. století se diskuse primárně zaměřovaly na tradiční formy umění, jako je islámská architektura, kaligrafie a miniaturní malba.

Islámské umění vždy usilovalo spíše o abstrakci, geometrické tvary, rostlinné motivy, a vyhýbalo se zobrazování lidských podob.⁵

Nakolik je nám známo, první karikatury s islámským obsahem pochází až z 18. století⁶, pochopitelně publikovaných především v evropských periodikách a novinách. V 18. století se

³ МОСКИН, Дмитрий. *Краткая Энциклопедия Карикатуры*. Петрозаводск: ИД «ПетроПресс», 2000, s. 5.

⁴ Tamtéž, s. 26.

⁵ Tamtéž, s. 27.

karikatury s islámským významem objevovaly v některých evropských novinách a časopisech, obvykle jako součást širšího výtvarného vyjádření. Tyto karikatury často měly politický nebo satirický rozměr a byly využívány k výsměchu aktuálních událostí či politických činitelů prostřednictvím zjednodušených, často přehnaných nebo absurdních vizuálních obrazů.

Témata karikatur v tomto období byla často spojována s politickými událostmi a konflikty. Jednalo se o karikatury, které vyobrazovaly dobové události a vztahy mezi evropskými mocnostmi a islámskými zeměmi, často formou karikování postav a situací.⁷

Karikatury s islámským významem často zobrazovaly turecké vládcy, vojáky, a další postavy z islámských (osmanských) zemí. Tyto obrazy byli zjednodušené a výrazně karikované, často s výraznými stereotypy týkajícími se vzhledu a chování. Měly za cíl vytvářet vtipné, absurdní či nadsazené výjevy a záměrně zesměšňovat vnímání tehdejších politických a kulturních realit islámského světa.⁸

Reakce na tyto karikatury nacházely úrodnou půdu primárně v rámci intelektuálních a politických kruhů té doby. Obvykle se vytvářela diskuse a komentáře v dobovém tisku, a to zejména ve vztahu k politickým a kulturním konfliktům.

Karikatury s islámským významem začaly získávat na popularitě v 19. století. Na začátku 19. století se karikatury s islámským významem objevovaly především v evropských novinách, časopisech a knihách. Tato období byla charakterizována stoupajícím zájmem evropských mocností o Blízký východ a Severní Afriku v souvislosti s koloniální expanzí. Karikatury byly spojeny s politickými a kulturními děními mezi Evropou a islámským světem.⁹

Docházelo také k různým politickým konfliktům, jako jsou války za nezávislost, územní spory a diplomatické konflikty. Karikatury mohly také zobrazovat politické vůdce a události v muslimském kontextu, zdůrazňovat stereotypy a používání populistických obrazů.

V 19. století se karikatury s islámským významem staly součástí evropského vizuálního a politického diskurzu, a to v kontextu koloniální expanze a soupeření evropských mocností o vliv a zdroje v islámském světě. Snad můžeme říci, že se staly trvalou součástí klišé, které o islámském světě na Západě kolovalo.

⁶ GRUBER, Christiane. *The Image of the Prophet in Islamic Art: A Comparative Study*. Bloomington: Indiana University Press, 2013, s. 101.

⁷ МОСКИН, Дмитрий. *Краткая Энциклопедия Карикатуры*. Петрозаводск: ИД «ПетроПресс», 2000 s. 58.

⁸ KONRAD, Felix. „Von Der ‘Türkengefahr’ zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)“. In: *Europäische Geschichte Online* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://ieg-ego.eu/de/threads/modelle-und-stereotypen/tuerkengefahr-exotismus-orientalismus/felix-konrad-von-der-tuerkengefahr-zu-exotismus-und-orientalismus-1453-1914>

⁹ Tamtéž, s. 10.

Během té doby se pohled na Osmanskou říši měnil, přidávaly se nové informace a pohledy. Felix Konrad tvrdí, že osvícenci přinesli nový náhled, kde kromě „muslimského fanatismu“ začali zdůrazňovat i „orientální despotismus“. V 19. století se také začalo mluvit o stagnaci, nedůvěře, kultuře a nedostatku pokroku v této oblasti. Stereotypy spojené s „Turkem“ zahrnovaly „asijskou krutost“, „lenost, pasivitu“ a „smyslnost“. Následně byly tyto rysy esencionalizovány a považovány za věčné rysy turecké „náтуры“.¹⁰

V souladu s těmito klišé se v evropské karikatuře 19. století rozvíjely ikonografické tradice vizuální reprezentace Osmanské říše. Tamara Filipova, která se zabývá výzkumem satiry, uvádí, že postava „Turka“ se stala zobecněným obrazem, rozpoznatelným díky atributům, jako je fez nebo turban, pŕlměsíc, šavle, vodní dýmka a další. Karikatury zdůrazňovaly setrvačnost a pasivitu, často zobrazovaly „Turka“ jako obézního muže nebo starého muže, nečinného, obklopeného slečnami v harému. Úpadek Osmanské říše byl vizualizován metaforou „nemocného muže Evropy“. Zároveň karikatury zahrnovaly spiknutí „tureckých zvěrstev“, zejména souvisejících s rusko-tureckou válkou v letech 1877–1878 a balkánské události.¹¹ Sultán Abdul Hamid II, například získal stabilní obraz „krvavého sultána“ (viz obrázky č. 1 a č. 2 v příloze).

Jak jsme již napsali, karikatury zobrazovaly dobové události, vztahy mezi evropskými státy a islámskými zeměmi, či politické konflikty. Zobrazovaly například tehdejší vojenské konflikty nebo diplomacie mezi evropskými státy a Osmanskou říší. Témata mohly být i exotické zobrazení života v islámských zemích či zobrazování vládců a jejich okolností (viz obrázek č. 3 v příloze).

V 19. století se i v Rusku začaly objevovat karikatury s islámským obsahem. V té době Rusko svedlo několik válek s Osmanskou říší. Během těchto konfliktů se mohla objevit umělecká díla, která odrážejí politický kontext doby. Například karikatura z časopisu „Budík“, která ukazuje, že u lůžka nemocného „Turka“ zůstala pouze Velká Británie, zobrazená jako sestra (viz obrázek č. 4 v příloze).¹²

Reakce na tyto karikatury byly podobné jako v předchozím století - primárně v intelektuálních a politických kruzích. Diskuse a komentáře se objevovaly v tisku, kde se karikatury stávaly předmětem dobových politických a kulturních diskuzí. Vliv těchto karikatur na veřejnost byl v této době omezený a především ovlivňoval dobovou politickou a kulturní debatu.

¹⁰ Tamtéž, s. 11.

¹¹ ФИЛИПОВА, Тамара. *”Враг с Востока“: Образы и риторика вражды в русской сатирической журналистике начала XX века.* Москва: АИРО — XXI, 2012, s. 251.

¹² Nápis na obrázku: Uklidňuje pacienta: „Neboj se! Už jsme se postarali o náklady na léčbu a pohřeb.“

Ale na počátku 20. století se islámská témata stala předmětem karikatur v různých částech světa, jejich obsah a vnímání záviseli často na kontextu, kulturním pozadí a politické situaci. Obecně bylo 20. století plodné pro různé karikatury, nejen o islámu.¹³

S rozvojem masových médií a kulturní výměny se karikatury staly součástí globálního diskurzu. Například, když evropské mocnosti udržovaly koloniální nadvládu v různých oblastech, karikatury zobrazovaly islám a jeho stoupence koloniální optikou (viz obrázek č. 5 v příloze).

V různých desetiletích 20. století se karikatury zaměřovaly na širokou škálu politických událostí, jako jsou války, revoluce a změny moci (viz obrázek č. 6 v příloze). Mohly by se týkat jak mezinárodních, tak vnitřních událostí v islámských zemích. Byly případy, kdy kvůli karikaturám vznikly ve společnosti spory a lidé proti nim protestovali.¹⁴

Na konci 20. století a dlouho do 21. století se karikatury staly nástrojem pro šíření protimuslimských nálad. Pozoruhodné případy, jako je zveřejnění karikatur proroka Muhammada, vyvolaly mezinárodní kontroverze, zdůrazňující schopnost karikatur rozdmýchávat náboženské a kulturní napětí.

1.2 Klíčové události a osobnosti spojené s touto tematikou

V příběhu historie lze identifikovat několik klíčových událostí souvisejících s karikaturami s islámským významem. Jedním z klíčových aktérů, který v historii nejvíce ovlivnil šíření karikatur s islámským významem, byl britský karikaturista George Cruikshank (1792–1878). Cruikshank byl jedním z prvních umělců, kteří se systematicky zabývali islámskými tématy ve svých dílech.¹⁵

Cruikshankova práce zahrnovala satirická zobrazení Osmanské říše, orientálních kultur a evropsko-islámských vztahů. Jeho tvorba byla široce distribuována prostřednictvím populárních tiskovin a časopisů, což přispělo k masovému šíření jeho karikatur a ovlivnění vnímání islámské kultury veřejností.

Dalším významným přispěvatelem k rozšíření karikatur s islámskou tematikou byl francouzský satirický časopis „Le Grelot“, který byl založen v roce 1871. Tento časopis se vyznačoval svou

¹³ GRUBER, Christiane. *The Image of the Prophet in Islamic Art: A Comparative Study*. Bloomington: Indiana University Press, 2013, s. 213.

¹⁴ BENSON, Tim. „A History Of Cartoon Controversy“. In: *Press Gazette* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://pressgazette.co.uk/archive-content/a-history-of-cartoon-controversy/>

¹⁵ DALBY, Richard. *The Golden Age of Children's Book Illustration*. London: Michael O'Mara, 1991, s. 9.

specializací na satiru a humor, a rychle si získal popularitu díky svým výrazným karikaturám a ostrým satirickým komentářům.¹⁶

„Le Grelot“ se stal platformou pro mnoho významných karikaturistů, kteří se věnovali tématům spojeným s islámem a orientální kulturou. V rámci časopisu byly publikovány karikatury a ilustrace, které komentovaly politické události, kulturní interakce a stereotypy spojené s islámem.¹⁷

V rámci časopisu své práce publikovali významní karikaturisté. Jejich tvorba byla charakterizována názorovým způsobem zobrazování islámské kultury, politiky a vztahů mezi evropským a islámským světem (viz obrázek č. 7 v příloze).

Karikatury v „Le Grelot“ často zobrazovaly politické konflikty, koloniální expanzi, a kulturní interakce mezi Evropou a islámským světem. Tyto ilustrace měly tendenci odrážet dobové předsudky, ale také komentovat aktuální události spojené s islámskými zeměmi.

Přibližně v této době ještě jeden časopis publikoval karikatury s islámským významem. „Le Petit Journal“ byl významný francouzský deník, který hrál klíčovou roli v šíření karikatur s islámským významem ve druhé polovině 19. století. Tento deník byl založen v roce 1863 a rychle se stal jedním z nejpopulárnějších a nejvlivnějších periodik ve Francii své doby.

Anaz tvrdí, že „Le Petit Journal“ se stal známým tím, že věnoval velký prostor ilustracím a karikaturám, které doprovázely články a komentáře. Tento deník měl velký dosah, a proto byl vynikajícím médiem pro rozšíření vizuálních prvků, včetně karikatur.¹⁸

V časopisu publikovali své práce mnozí významní karikaturisté. Jejich karikatury byly často zaměřeny na aktuální politické události, koloniální expanzi a kulturní interakce s islámským světem.

Karikatury v „Le Petit Journal“ reflektovaly dobové politické a společenské události spojené s islámem. Díky své masové popularitě měl deník značný vliv na formování veřejného mínění (viz obrázek č. 8 v příloze).

Společnost ovšem neměla jednotné názory na karikatury. Dne 18. srpna 1925 britský deník „The Star“ zveřejnil karikaturu vytvořenou ilustrátorem Davidem Lowem (1891–1963)¹⁹ (viz obrázek

¹⁶ MATTHEW, Solomon. „Georges Méliès: Anti-Boulangist Caricature and the Incohérent Movement“. In: *Framework: The Journal of Cinema and Media*. 2012, **53**(2), s. 309.

¹⁷ Tamtéž, s. 309-310.

¹⁸ ANAZ, Mehtap, ANAZ, Necati. *French Orientalism Representations of Ottoman in Caricatures in Le Petit Journal*. Hershey: IGI Global, 2021, s. 405.

¹⁹ Mohammed Image Archive [online]. [cit 2024-01-22]. Dostupné z: https://www.zombietime.com/mohammed_image_archive/

č. 9 v příloze). Na obrázku je postava výborného kriketového hráče Jacka Hobbsa, který ční nad ostatními historickými postavami, včetně proroka Muhammada, který je ovšem zobrazen na podstavci. Článek, publikovaný v londýnském deníku „The Times“ v roce 2006²⁰, popisoval reakci na tuto karikaturu v indické verzi „Morning Post“. Korespondent z Kalkaty zdůrazňoval, že vyvolala „němou zuřivost“ mnoha muslimů, provázenou demonstracemi a přijímáním protestních rezolucí.²¹

Nicméně, na rozdíl od modernějších „karikaturních sporů“ 21. století, reakce tehdejší evropské společnosti na karikaturu téměř úplně ignorovala jakoukoliv reakci muslimského světa. V té době byly mezinárodní komunikace a informační toky omezené, a události v jedné části světa nemusely vyvolat takovou globální pozornost, jakou zažíváme v dnešní době.

Zdaleka nejpozoruhodnější událostí v historii karikatur s islámskou tematikou se datuje až do 21. století. „Kauza karikatur proroka Muhammada“, která začala v září 2005 zveřejněním série karikatur zobrazujících proroka Muhammada v dánských novinách „Jyllands-Posten“ (viz obrázek č. 10 v příloze) pak ukazuje, nakolik se vnímání vzájemných reakcí posunulo. Snad i vlivem globalizace jsme svědky mnohem rychlejšího a propletenějšího světa.²²

V Dánsku, stejně jako v mnoha dalších západních zemích, byly široce diskutovány otázky svobody slova, náboženské tolerance a místa islámu v moderní společnosti. Redaktoři „Jyllands-Posten“ se rozhodli vyvolat veřejnou diskusi tím, že pozvali několik umělců, aby nakreslili karikatury na téma proroka Muhammada. Většina obrázků zachycovala Muhammada v různých kontextech a noviny uvedly, že tento krok byl pokusem přispět k debatě o kritice islámu a autocenzuře. Některé z nich ho představovaly v komických scénách, jiné byly spojeny s politickými či náboženskými tématy. Společně vytvořily širokou škálu podob, které opravňovaly širokou škálu interpretací.

Reakce muslimského světa byla velmi tvrdá. Karikaturisti i novináři byly obviněni z urážky islámu. Muslimské skupiny v Dánsku vyjádřily svou nespokojenost podáním peticí adresovaným jednotlivým velvyslanectvím islámských zemí i dánské vládě. Byla podána i žaloba na „Jyllands-Posten“. Mnozí považovali obrázky za urážlivé pro islám a za dehonestující samotného muslimského proroka. V různých zemích došlo k masovým protestům a někteří v islámském světě vyzývali k bojkotu dánského zboží.

²⁰ Tamtéž.

²¹ BENSON, Tim. „A History Of Cartoon Controversy“. In: *Press Gazette* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://pressgazette.co.uk/archive-content/a-history-of-cartoon-controversy/>

²² *Morgenavisen Jyllands-Posten* je dánský deník založený 2. října 1871. Centrála se nachází v Aarhusu. S týdenním nákladem přibližně 120 000 výtisků jde o jednu z nejprodávanějších papírových publikací v Dánsku.

Skandál vyvolal širokou diskusi o svobodě slova, náboženské toleranci a mezikulturních vztazích. Mnoho západních zemí však dané noviny podporovalo a tvrdilo, že je důležité chránit svobodu tisku. Muslimské země a společnosti však svůj hněv vyjadřovaly protesty, bojkoty a dokonce násilím. Protesty proti karikaturám se konaly po celém světě, především na konci ledna a února 2006. Mnoho z nich se stalo násilnými, což dokonce vedlo snad k nejméně 200 úmrtím po celém světě, jak uvádí New York Times.²³

Spor trval několik let a silně ovlivnil mezinárodní vztahy a diplomatické styky. V mnoha případech se staly demonstrace pro i proti karikaturám součástí širších politických protestů. Muslimové v severní Nigérii využili těchto událostí k útokům na křesťany. Radikální sunnitě zase využili protestů k vyjádření nesouhlasu s vládami na Blízkém východě. Autoritářské režimy využily těchto událostí k posílení svých pozic v náboženských a národnostních otázkách, což vysvětluje intenzitu některých demonstrací.²⁴

Bylo napadeno několik západních ambasád: dánské a rakouské velvyslanectví v Libanonu, stejně jako norské a dánské diplomatické mise v Sýrii byly vážně poškozeny. Křesťanská společenství a církve se také na některých místech staly terčem agrese. Na tento popud dokonce americká ministryně zahraničí Condoleezza Riceová obvinila Írán a Sýrii z organizování protestů v Íránu, Sýrii a Libanonu.²⁵

Několik zemí podniklo právní kroky proti „Jyllands-Posten“ a jeho vydavatelům. Procesy byly hodnoceny jako precedenty v oblasti svobody slova a náboženské citlivosti. Karikaturistům a deníku bylo vyhrožováno smrtí. Sami se dokonce stáhli do úkrytů. Dánský premiér Rasmussen označil incident za nejhorší v zahraničních vztazích země od druhé světové války.²⁶

V reakci na demonstrace proti karikaturám proběhly pokojné protidemonstrace na podporu svobody slova a Dánska. Několik politiků odstoupilo ze svých funkcí, včetně Roberta Calderoliho v Itálii, Laily Freivalds ve Švédsku a libyjského ministra vnitra po nepokojích v Benghází, které vyvolaly Calderoliho komentáře.²⁷

Tato krize se stala ukázkovým příkladem toho, jak se vydávání karikatur může stát zdrojem globálního konfliktu. „Kauza karikatur proroka Muhammada“ byla jednou z nejvýznamnějších

²³ REDAKCE: The New York Times. *Danish Cartoon Controversy* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/topic/subject/danish-cartoon-controversy>

²⁴ KLAUSEN, Jytte. *The Cartoons That Shook the World*. Orwigsburg: Yale University Press, 2009, s. 147.

²⁵ REDAKCE: BBC News. *Iran and Syria „incited violence“* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4694876.stm

²⁶ HURST, Greg. „70,000 gather for violent Pakistan cartoons protest“. In: *The Times* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20110604022541/http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article731005.ece>

²⁷ REDAKCE: BBC News. *Libya suspends minister over riot* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4727810.stm>

světových událostí roku 2006. Vzbudila velkou pozornost a komentáře veřejnosti, zaměřené především na situaci muslimů žijících na Západě, vztahy mezi západním světem a islámským světem a také jako otázky související se svobodou slova, sekularismem a autocenzurou.

Incident jasně ukázal, že karikatury islámu se mohou stát zdrojem významné společenské a politické kontroverze. Karikatury, zejména ty, které zahrnují náboženské postavy, mají potenciál podnítit globální etické diskuse tím, že zdůrazní význam svobody projevu a náboženské tolerance v moderním světě.

Další neméně šokující událostí v historii islámských karikatur je teroristický útok na redakci časopisu „Charlie Hebdo“, ke kterému došlo 7. ledna 2015 v Paříži. Tento čin byl motivován předchozím zveřejněním karikatur proroka Muhammada (viz obrázek č. 11 v příloze). Satirický časopis „Charlie Hebdo“ byl založen v roce 1969. Od svého počátku publikuje karikatury, reportáže, polemiky a kreslené vtipy. Často jde na přetřes náboženství, jsou karikováni náboženští představitelé (např. Ježíš, papež), nebo i některé fakta křesťanské víry.²⁸ Mimo jiné zde vyšly karikatury islámu a proroka Muhammada.

Časopis 1. března 2006 ještě uveřejnil „Manifest Dvanácti“²⁹ proti novému typu totalitarismu – islamismu, jako „nové globální hrozbě pro demokracii po fašismu, nacismu a stalinismu“, poté převzatý různými publikacemi v západní Evropě i v dalších zemích světa.

Další karikaturní publikaci uveřejnil v září 2012, která byla reakcí na amatérský film vytvořený v koptské diaspoře v USA s názvem „Nevinnost muslimů“.³⁰ Následovaly nepokoje v arabských zemích, zvláště kolem amerických diplomatických budov. Na začátku roku 2013 vydal „Charlie Hebdo“ komiks o životě proroka. Předpokládá se, že hlavním motivem následných útoků a především toho z ledna 2015 byla reakce právě na tyto karikatury.

Je dobré říci, že již před teroristickým útokem 7. ledna 2015 byla redakce „Charlie Hebdo“ napadena. Konkrétně v roce 2011 neznámé osoby zapálily budovu, ve které se týdeník nacházel, a hodili tam tzv. Molotovův koktejl. Tyto incidenty jasně ukázaly, že karikatury islámu se mohou stát zdrojem významné společenské a politické kontroverze. Karikatury, zejména ty, které zahrnují náboženské postavy, mají veliký potenciál. Vedle reaktivnosti a rozbušnosti

²⁸ CHARB. „Non, "Charlie Hebdo" n'est pas raciste!“. In: *Le Monde* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/idees/article/2013/11/20/non-charlie-hebdo-n-est-pas-raciste_3516646_3232.html

²⁹ LEPAGE, Corinne, CASSIN, Pierre, FOUREST Caroline. “Contre un nouvel obscurantisme”. In: *Libération* [online]. [cit. 2024-01-23]. Dostupné z: https://www.liberation.fr/tribune/2006/04/28/contre-un-nouvel-obscurantisme_37612/

³⁰ Je protiislámský krátký film natočený v USA. Video zobrazuje život proroka Muhammada urážlivým způsobem, vykresluje ho jako homosexuála a hloupého. Video také naznačuje, že Muhammad se narodil v důsledku mimomanželského vztahu.

tématu, mohou podnítit jakési globální etické diskuse nad významem svobody projevu a náboženské tolerance v moderním světě.

2 Sociální a kulturní aspekty karikatur s islámskou tematikou

Karikatury s islámskou tematikou mají významný sociální a kulturní dopad. V sociální diskuzi fungují jako nástroje kritiky a humoru, které odrážejí kulturní rysy a stereotypy, přičemž mohou sloužit jak k posílení vzájemného porozumění, tak k prohlubování rozdílů. To, jak se muslimové cítí ve světě dnes a jak reagují na karikatury, ukazuje to co je evidentní, i oni mají různé názory. Muslimové nejsou monolitem s jedním názorem. Někteří je odmítají, jiní je přijímají, to může záviset na jejich kulturním a geografickém prostředí. Příklady kontroverzních karikatur a jejich dopad na společnost poukazují na důležitost etického zvážení mezi svobodou slova a respektem k náboženským citům. Tato kapitola zkoumá, jak karikatury reflektují a ovlivňují sociální a kulturní dynamiku, zvláště v kontextu globalizace, mediálního prostředí a vzájemného působení různých kultur a náboženství.

2.1 Role karikatur v sociální diskuzi

Karikatury hrají klíčovou roli v sociální diskuzi, kde fungují jako nástroje satiry, kritiky a humoru, které odrážejí a zpochybňují společenské, politické a kulturní normy. V kontextu islámské tematiky mohou karikatury vyvolávat silné emoce, podporovat dialog, ale i vyvolávat kontroverze a konflikty. Tento typ umění může sloužit jako zrcadlo společnosti, odrážející její hodnoty, předsudky, strachy a očekávání. Využíváním humoru a přeháněním dokáží karikatury komunikovat složité myšlenky přístupným a často provokativním způsobem, což může vést k širšímu povědomí a diskusi o důležitých otázkách.³¹

Karikatury s islámskou tematikou často zkoumají hranice svobody slova a respektu k náboženským přesvědčením.³² Příklady, které jsme uvedli, jako byly karikatury publikované dánskými novinami "Jyllands-Posten" v roce 2005, ukázaly, jak mohou karikatury vyvolat mezinárodní rozruch a diskusi o svobodě projevu, náboženské toleranci a mezikulturním pochopení. Reakce na tyto a podobné karikatury poukazují na to, že mohou být vnímány jako nástroje dialogu, ovšem často spíše jako provokace závislé na kulturním a sociálním kontextu.

³¹ AGGARWAL, Ketan, VIJ, Sachika. „The Power & Perception of Political Caricatures in Light of Recent Cross-Border Controversies by Charlie Hebdo“. In: *Oxford Political Review* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://oxfordpoliticalreview.com/2023/06/24/the-power-amp-perception-of-political-caricatures-in-light-of-recent-cross-border-controversies-by-charlie-hebdo/>

³² ПОСТ, Роберт. „Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2006, 3(56), s. 59.

Veřejná a akademická diskuse o karikaturách s takovou tematikou také reflektuje širší otázky identity, integrace a multikulturalismu v globalizovaném světě. Přispívají k pochopení, jak se kulturní a náboženské identity střetávají, prolínají a ovlivňují ve veřejném prostoru. Diskuse o karikaturách odhalují rozdíly v názorech na náboženskou víru, humor a kritiku a ukazují na potřebu citlivého přístupu k rozmanitosti společnosti.

Kromě toho karikatury fungují jako nástroje pro zkoumání mocenských vztahů, stereotypů a xenofobie. Mohou odhalit implicitní předsudky a podnítit debatu o tom, jak mediální zobrazení ovlivňuje vnímání určitých skupin nebo kultur. Tím přispívají k širšímu diskurzu o rovnosti, spravedlnosti a lidských právech.³³

Výzvou zůstává najít rovnováhu mezi svobodou projevu a respektem k různorodosti názorů a kultur. Karikatury s islámskou tematikou tak nabízejí cenný pohled na to, jak umění a humor mohou sloužit jako platformy pro sociální a kulturní diskuzi, a zároveň připomínají potřebu dialogu a porozumění mezi různými společenskými skupinami. A to i přesto, že je zde v sázce i kvalita humoru, kterou ovšem nemůžeme nijak zkoumat. Ale je evidentní, že existuje humor dehonestující, agresivní, nactiutřačský. Jakož i humor laskavý, inteligentní či mírný.

2.1.1 Jak karikatury odrážejí kulturní rysy a stereotypy

Karikatury s islámskou tematikou jsou zrcadlem kulturních rysů a stereotypů, které odrážejí jak společenské vnímání islámu a muslimů, tak i vnitřní dynamiku muslimských společností. Tato umělecká díla nejenom zachycují to, co se zrovna děje ve společnosti a politice, ale taky se zabývají hlubšími kulturními a historickými souvislostmi, které formují to, jak různé kultury vnímají a komunikují sami sebe a jak komunikují mezi sebou.

Karikatury často využívají přehnaných znázornění a satiry k zobrazení stereotypů spojených s muslimy a islámskou kulturou. Tyto stereotypy mohou zahrnovat zobrazování muslimů jako radikálů nebo teroristů, což odráží širší mediální narativy a společenské diskurzy, které převládají v určitých částech světa.³⁴ Přestože tyto obrazy mohou být zamýšleny jako kritika určitých politických nebo sociálních jevů, často přispívají k upevňování a šíření zjednodušených a negativních obrazů o muslimské komunitě. To platí např. na Západě (v širším smyslu).

³³ Tamtéž, s. 61.

³⁴ KONRAD, Felix. „Von Der ‘Türkengefahr’ zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)“. In: *Europäische Geschichte Online* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://ieg-ego.eu/de/threads/modelle-und-stereotypen/tuerkengefahr-exotismus-orientalismus/felix-konrad-von-der-tuerkengefahr-zu-exotismus-und-orientalismus-1453-1914>

Výzvou však zůstává, jak zacházet s citlivými tématy, aniž by bylo překročeno hranice respektu k náboženským a kulturním hodnotám. Diskuze o karikaturách s islámskou tematikou často zdůrazňují důležitost kontextu, v němž jsou tyto obrazy vytvářeny a interpretovány. Pochopení kulturních a historických pozadí, které formují percepci a interpretaci karikatur, je klíčové pro vyváženou diskuzi o jejich sociálním a kulturním významu.

Karikatury nabízejí jedinečnou možnost prozkoumat, jak se kultura a náboženství prolínají s politikou a společenskými normami. Představují nástroj pro kritickou reflexi společenských předsudků a nabízejí prostor pro diskuzi o důležitých otázkách, jako je integrace, multikulturalismus a svoboda slova. Zároveň však jejich používání vyžaduje zodpovědnost a citlivý přístup k zobrazeným tématům, aby bylo možné předejít nechtěným ofenzivám a podporovat konstruktivní veřejný dialog.

V tomto kontextu karikatury slouží nejen jako odraz společenských názorů a postojů, ale také jako prostředek, kterým lze tyto názory a postoje zkoumat a kriticky hodnotit. Poskytují příležitost k zamyšlení nad tím, jak jsou kulturní rysy a náboženské praktiky překrývají a jak mohou být zneužívány pro posílení negativních stereotypů nebo pro podporu většího porozumění a respektu mezi lidmi různých vyznání a kultur.³⁵

Jak uvádí Filipova, karikatury tedy mají (často neúmyslně) dvojí roli: na jedné straně mohou reprodukovat a posilovat stereotypy, zatímco na druhé straně nabízejí prostředek pro kritickou reflexi a debatu o těchto stereotypyech. Jejich vliv se liší v závislosti na kontextu jejich vzniku a recepcie, což zdůrazňuje složitost jejich sociálního a kulturního významu. Odrážejí nejen společenské nálady a postoje, ale také poskytují platformu pro zkoumání a překonávání kulturních bariér.³⁶

Vědomí této dvojí role karikatur je klíčové pro pochopení jejich komplexního vlivu na sociální a kulturní diskurz. Kritická analýza karikatur a reakcí na ně může odhalit hlubší vrstvy společenského vnímání a interkulturního dialogu.³⁷ Tím, že se zaměříme na to, jak karikatury odrážejí a zároveň formují kulturní rysy a stereotypy, můžeme lépe pochopit dynamiku mezikulturního porozumění a konfliktu ve světě stále více propojeném, ale zároveň rozděleném rozmanitostí kultur a náboženství.

³⁵ ФЛЕММИНГ, Росе. *Дело о «Карикатурах На Пророка Мухаммеда»*. Санкт-Петербург: БХВ, 2012, s. 29.

³⁶ ФИЛИПОВА, Тамара. *«Враг с Востока»: Образы и риторика вражды в русской сатирической журналистике начала XX века*. Москва: АИРО — XXI, 2012, s. 203.

³⁷ Tamtéž, s. 204.

2.2 Postavení muslimů v dnešním světě a jejich reakce na karikatury

V současné době se muslimové nacházejí v různorodých sociálních, politických a kulturních kontextech, které ovlivňují jejich postavení na globální scéně. V kontextu globalizace, migrace a sociálních médií se muslimové stávají součástí širšího dialogu, který ovlivňuje jak jejich vnímání světem, tak jejich vlastní sebeidentifikaci

Globalizace a mediální zobrazení hrají klíčovou roli ve formování vnímání muslimů ve světě. Karikatury s islámskou tematikou, které se mohou stát předmětem mezinárodní pozornosti, a mohou zesilovat existující stereotypy a předsudky. Tato zobrazení mohou přispět k šíření islamofobie a nedorozumění, což ztěžuje úsilí o integraci a vzájemné porozumění.³⁸ V reakci na to mnoho muslimů a islámských organizací usiluje o aktivní zapojení do veřejného diskurzu. Co se týče karikatur, někteří pochopitelně reagují velmi negativně, až agresivně. Někteří je mohou více či méně přijímat s tím, že mají za cíl napravit mylné představy o islámských reakcích, a propagovat pozitivnější obraz islámu.

Diskuse o karikaturách s islámskou tematikou vyvolává otázky týkající se svobody projevu a náboženské tolerance. Zatímco někteří obhajují právo na svobodný projev, jiní zdůrazňují potřebu respektu k náboženským přesvědčením a kultuře. Tyto diskuse odhalují základní napětí mezi univerzálními právy a kulturní relativitou, které je nutné řešit v rámci multikulturních společností.³⁹

V multikulturních společnostech se otázka integrace muslimů stává stále aktuálnější. Karikatury a veřejný diskurz o islámu mohou ovlivnit sociální kohezi a pocit přijetí mezi muslimskými komunitami. Způsob, jakým jsou muslimové zobrazováni a diskutováni ve veřejném prostoru, může mít dopad na jejich každodenní život a interakce se širší společností. Pochopení a respektování kulturních a náboženských rozdílů je klíčové pro podporu integrace a vzájemného respektu.⁴⁰

Celkově postavení muslimů v dnešním světě a jejich reakce na karikatury s islámskou tematikou ilustrují složitost interakcí mezi náboženstvím, kulturou, politikou a mediálním zobrazením. Tyto interakce nabízejí jak výzvy, tak příležitosti pro budování tolerantnějších a vzájemně respektujících společností.

³⁸ [KOLEKTIV AUTORU]: Бюро по демократическим институтам и правам человека ОБСЕ. *Противодействие нетерпимости и дискриминации в отношении мусульман: руководящие принципы*. Варшава: Agencja KARO, 2012. s. 21.

³⁹ Tamtéž, s. 24.

⁴⁰ ЛУКЪЯНОВ, Дмитрий. „Религиозные Свободы и Свобода Слова: Европейский и Исламский Подходы“. In: *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*, 2016, **110**(10) s. 161.

2.2.1 Reakce na karikatury ve vybraných zemích

Reakce na karikatury s islámskou tematikou se liší v různých zemích, což odráží rozmanitost kulturních, sociálních a politických kontextů. Tyto rozdíly mohou být způsobeny historií vztahů mezi muslimskými a nemuslimskými komunitami, mírou svobody projevu a specifickými národními zkušenostmi s islámským extremismem nebo islamofobií.

V Dánsku, publikace karikatur v „Jyllands-Posten“ vyvolala debatu o svobodě projevu versus náboženská tolerance. Reakce zahrnovaly protesty a diplomatické spory, zvýrazňující napětí mezi právem na vyjádření a respektem k náboženským hodnotám. Tato událost odhalila hluboké kulturní a společenské rozdíly a vedla k diskusím o hranicích svobody slova v kontextu multikulturní společnosti. Rozsáhlé mezinárodní reakce ukázaly na globální dosah a význam těchto otázek, což vyvolalo širší debatu o vzájemném respektu a porozumění mezi různými kulturami a náboženstvími.⁴¹

Ve Francii, útoky na „Charlie Hebdo“ zvýraznily význam svobody slova a vedly k diskusím o integraci muslimů, rasismu a islamofobii. Tyto události zdůraznily potřebu rovnováhy mezi svobodou projevu a respektem k náboženským hodnotám, zatímco také poukázaly na výzvy spojené s multikulturním soužitím a bojem proti předsudkům ve francouzské společnosti.⁴²

V muslimských zemích jako Egypt, Írán a Pákistán byly reakce na karikatury často intenzivní, s protesty proti vnímanému znesvěcení islámu. Tyto reakce odrážejí nejen náboženské citění, ale také vnímání západního neúcty a kulturního imperialismu. Tyto incidenty zdůrazňují složité vztahy mezi Západem a muslimským světem, kde karikatury jsou často vnímány jako symbol širších kulturních a politických napětí.⁴³

Turecko zaujímá unikátní pozici mezi západním myšlením a islámským světem, což se odráží v jeho opatrném přístupu k debatám o karikaturách. Země se snaží najít rovnováhu mezi modernizací a zachováním svých náboženských tradic a sekularismu. Tento proces vyžaduje citlivé vyvážení různých sociálních a politických sil, které formují tureckou společnost.

Ve Spojených státech a ve Velké Británii se diskuse o karikaturách často soustředí na důležitost svobody slova, ale zároveň upozorňují na potřebu boje proti islamofobii a podporu multikulturního soužití. Tyto země hledají rovnováhu mezi ochranou svobody projevu a zajištěním, že tato svoboda nebude použita k šíření nenávisti nebo diskriminace. Tento přístup

⁴¹ ФЛЕММИНГ, Росе. *Дело о «Карикатурах На Пророка Мухаммеда»*. Санкт-Петербург: БХВ, 2012, s. 31.

⁴² CHARB. „Non, "Charlie Hebdo" n'est pas raciste!“ . In: *Le Monde* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/idees/article/2013/11/20/non-charlie-hebdo-n-est-pas-raciste_3516646_3232.html

⁴³ PERVAIZ, Nazir. „Political Islam and the Media“. In: *Policy Perspectives*. 2007, 4(2), s. 22.

odráží širší debatu o tom, jakým způsobem by společnosti měly řešit otázky, které se týkají prolínání kultury, náboženství a svobody slova.⁴⁴

Tyto rozdílné reakce odhalují složitost globálního dialogu o náboženství, svobodě projevu a mezikulturním porozumění. Přístupy k řešení těchto otázek se musí neustále vyvíjet, aby odražely měnící se společenské a politické prostředí.

2.2.2 Příklady kontroverzních karikatur a jejich dopad na společnost

Kontroverzní karikatury, zejména ty s islámskou tematikou, hrají významnou roli ve veřejné diskusi, přičemž odhalují napětí mezi svobodou projevu a respektem k náboženským hodnotám. Ráda bych zvažila dva nejvýznamnější a nejkontroverznější případy.

V roce 2005 dánský deník „Jyllands-Posten“ publikoval sérii karikatur proroka Muhammada, což vyvolalo mezinárodní protesty. Tyto karikatury, které měly původně vyvolat diskusi o autocenzuře a kritice islámu, rychle přesáhly dánské hranice a staly se centrem globálního napětí. Nejkontroverznější karikatura zobrazovala Muhammada s bombou v turbanu, což mnozí považovali za spojování islámu s terorismem (viz obrázek č. 12 v příloze).

Reakce byla různorodá. Tento incident nejenže zvýšil diskusi o svobodě slova a náboženské toleranci, ale také zdůraznil propast v mezikulturním pochopení. Vedle diplomatických sporů vyvolal otázky o mezních svobody projevu a respektu k náboženským hodnotám.⁴⁵

„Charlie Hebdo“, francouzský satirický časopis, je známý svou neústupností v publikování kontroverzních karikatur, včetně těch zobrazujících proroka Muhammada. Jak jsme již uvedli, v lednu 2015 byl časopis cílem teroristických útoků, které si vyžádaly 12 životů. Tyto útoky byly nejen reakcí na publikované karikatury, ale i útokem na samotný princip svobody projevu.

Diskuse, která následovala, se neomezovala pouze na Francii, stala se globální debatou o hranicích satiry, náboženské sensitivitě a ochraně práva na svobodu projevu. Zatímco mnozí obhajovali právo „Charlie Hebdo“ publikovat kontroverzní obsah jako formu svobodného

⁴⁴ Tamtéž, s. 25.

⁴⁵ ФАЗЫЛХАШЕМИ, М. „Европейский Ислам: Многогранность Мусульман“. In: *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество*, 2022, 6(2) s. 716-717.

vyjádření, jiní vyjadřovali obavy o zvyšující se islamofobii a potřebu většího respektu k náboženským přesvědčením.⁴⁶

Případy „Jyllands-Posten“ a „Charlie Hebdo“ nejsou izolované. Po celém světě se objevily další příklady kontroverzních karikatur, které vyvolaly podobné diskuse. Od karikatur zobrazujících politické vůdce v nevhodných kontextech, po satiru zaměřenou na náboženské postavy, tyto incidenty zdůrazňují neustálé napětí mezi uměleckou svobodou a náboženskou tolerancí.

Každý z těchto případů přispěl k širší debatě o tom, jak společnost definuje hranice svobody projevu a jaký prostor by měl být vyhrazen pro satiru a kritiku náboženství. Diskuse se často soustředí na to, jak mohou média a umělci vyváženě plout mezi potřebou kritického vyjádření a požadavkem na respektování náboženských a kulturních hodnot.

Kontroverze kolem karikatur s islámskou tematikou a jejich dopad na společnost odhalují komplexní vztah mezi svobodou projevu, náboženskou tolerancí a mezikulturním pochopením. Tyto incidenty nás nutí přemýšlet o tom, jak společnost může podporovat otevřený dialog a zároveň respektovat náboženské a kulturní rozdíly. V kontextu globalizovaného světa, kde se různé kultury a náboženské tradice neustále střetávají, je důležité najít rovnováhu, která umožní svobodu vyjádření, aniž by docházelo k zbytečnému urážení nebo polarizaci společnosti.

⁴⁶ ISSA, Sadam. „Picturing the Charlie Hebdo Incident in Arabic Political Cartoons“. In: *Pluto Journals: Arab Studies Quarterly*. 2016, **38**(3), s. 571-576.

3 Etické otázky a rozpravy

V současné době stojíme před mnoha výzvami, které testují hranice našeho pochopení svobody slova a respektu k náboženským citům. Tato kapitola se zaměřuje na jednu z nejkontroverznějších otázek moderní doby: jak najít rovnováhu mezi právem na svobodný projev a potřebou respektovat náboženské přesvědčení jednotlivců a skupin. V kontextu globalizovaného světa, kde se kulturní a náboženské rozdíly střetávají na každém kroku, se tato otázka stává ještě komplikovanější a naléhavější.

3.1 Svoboda slova versus respekt k náboženským citům

Svoboda slova je základním lidským právem, které je chráněno řadou mezinárodních dokumentů, včetně Všeobecné deklarace lidských práv⁴⁷. Umožňuje jednotlivcům vyjadřovat své myšlenky, názory a přesvědčení bez strachu z odplaty nebo cenzury. Nicméně, když svoboda slova narazí na respekt k náboženským citům, vzniká etický konflikt. Jak daleko může svoboda slova zajít, než začne být vnímána jako urážka nebo nenávist vůči určité náboženské skupině?

Tento rozpor se často objevuje v kontextu médií, umění a veřejné debaty, kde karikatury, satira a kritické komentáře mohou být interpretovány jako znevažující nebo urážlivé vůči určitým náboženským postavám, symbolům nebo doktrínám. Incidentsy, jako byly publikace karikatur proroka Muhammada či útoky na redakci „Charlie Hebdo“, zdůrazňují hluboké rozdíly v chápání těchto dvou hodnot a vyvolávají globální diskusi o tom, kde by měly být stanoveny hranice, či zdali to vůbec jde.

Diskuze se točí kolem několika klíčových otázek: Je respekt k náboženským citům předpokladem pro harmonickou společnost, nebo může vést k omezení svobody projevu? Může být svoboda slova omezena v zájmu ochrany náboženských citů bez toho, aby byla narušena podstata demokratické společnosti? A jaký má být postoj státu, který by měl chránit práva všech svých občanů, když tyto dvě hodnoty spolu soupeří.

K objektivnímu uvážení problému vztahu svobody slova a náboženských svobod je třeba rozebrat rysy islámského konceptu svobody myšlení a projevu, o kterém evropský čtenář prakticky nic neví. Islámský koncept svobody myšlení a projevu má značné odlišnosti od evropského pojetí, což způsobuje nedorozumění a konfrontaci mezi představiteli příslušných

⁴⁷ Je dokumentem, který obsahuje nejznámější seznam lidských práv. V jejích třiceti člancích jsou vypočítána základní občanská, politická, kulturní, ekonomická a sociální práva platná pro všechny lidi na planetě.

kultur. V islámu je koncept lidských práv založen na přesvědčení, že pouze „všemohoucí bůh“ (tj. Alláh) je autorem zákona a zdrojem všech lidských práv.⁴⁸ Lidská práva udělená Alláhem nemohou být kvůli svému božskému původu redukována nebo zrušena státem, společností nebo jednotlivými lidmi. Nikdo nemá právo je upravovat podle vlastního uvážení.

Svoboda myšlení a slova je považována za jedno ze základních práv muslimů. V islámu je člověk vnímán jako bytost obdařená inteligencí (či rozumem), která je nezbytná pro hledání pravdy. Svoboda myšlení a svoboda slova jsou nedílnými nástroji na této cestě. Z tohoto hlediska je nesprávné považovat islám za náboženství antagonistické vůči vědění, vědě, debatě a umění. Také známé historické úspěchy islámské vědy v oblasti matematiky, astronomie, medicíny a dalších oborů položily základ moderní evropské a světové vědě.⁴⁹

Je důležité pochopit, že agresivní reakce muslimů na islámské karikatury souvisí s rolí a omezeními islámského humoru. Islám vybízí k používání humoru a vtipů, které mají přinášet radost druhým. Existují ovšem určité hranice, které stanovil Alláh. Vtip musí být pravdivý. Nemůžete si vymýšlet pohádky nebo vyděsit jinou osobu kvůli vtipu. Také byste neměli žertovat se svými staršími, učiteli, vědci nebo vedením, protože jde o potencionální odmítnutí božské autority, která za lidskou autoritou nutně stojí. Vtip by měl být chytrý a přiměřený situaci, neurážet ostatní ani ponižovat lidskou důstojnost. Nemůžete vtipkovat na zakázaná témata, vyprávět vulgární příběhy, prozradit intimní detaily nebo používat rouhání a pomluvy.⁵⁰ Tyto zásady pomáhají udržovat rovnováhu mezi humorem a respektem k ostatním v islámské kultuře.

Lze dojít k závěru, že námi uvedené karikatury porušovaly mnoho zákazů existujících v islámu a dotýkaly se hlubokých a důležitých citů věřících. Víra a náboženská fakta jsou pro muslimy v čele hierarchie hodnot společnosti, kterou islám chrání. Ostatní hodnoty, jako je život, rozum, plodení a majetek, zauímají ve vztahu k hlavní hodnotě vedlejší postavení. Vedle toho je třeba říci, že z islámského hlediska je člověk povinen bránit svou víru a přesvědčení. A v případě potřeby pak klidně i použít sílu zbraní.

Dále je důležité posoudit, jak se tyto otázky odrážejí v konkrétních právních systémech a politikách různých zemí. Modely, které kombinují legislativní, vzdělávací a dialogické přístupy, se zdají být nejúčinnějšími v hledání rovnováhy mezi těmito dvěma často protichůdnými hodnotami.

⁴⁸ СЮКИЯЙНЕН, Леонид. *Ислам и Права Человека в Диалоге Культур и Религий*. Москва: Сафра, 2014. s. 17.

⁴⁹ БЕХРУЗ, Хашматулла. *Исламские традиции права*. Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2006, s. 61-70.

⁵⁰ ЛУКЪЯНОВ, Дмитрий. „Религиозные Свободы и Свобода Слова: Европейский и Исламский Подходы“. In: *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*. 2016, **110**(10) s. 163.

Významnou roli v této diskusi hrají také mezinárodní organizace a lidskoprávní instituce, které se snaží formulovat směrnice a doporučení pro státy a společnosti, jak řešit konflikty mezi svobodou slova a respektem k náboženským citům. Tyto snahy zahrnují podporu vzájemného porozumění, vzdělávání o náboženské toleranci, a podporu interkulturního dialogu jako prostředků k překlenutí rozdílů a podporování koexistence různorodých názorů a přesvědčení.

Svoboda slova je základním pilířem demokracie, který zajišťuje nejen vyjadřování individuálních názorů, ale také podporu demokratického diskurzu a participaci občanů na řízení společnosti.⁵¹ Toto právo umožňuje kritickou reflexi a diskusi o veřejných politikách, společenských normách a hodnotách, což je nezbytnou podmínkou pro rozvoj a udržení zdravého demokratického systému. Ochrana svobody projevu je zakotvena v mnoha mezinárodních a národních právních nástrojích, zdůrazňujících její význam pro zajištění demokratické legitimacy a podporu progresivního rozvoje společnosti. V kontextu demokracie slouží svoboda projevu jako mechanismus pro dosažení konsensu a řešení sociálních konfliktů prostřednictvím dialogu a výměny názorů, což demonstruje svou ústřední roli při udržování dynamického a otevřeného veřejného diskurzu.⁵²

Svoboda slova je pro demokracii důležitá. Z toho důvodu by zřejmě měly mít karikatury s islámským obsahem zaručenu ochranu před legální cenzurou. Veřejné zájmy, jako je předcházení rouhání, ochrana náboženských skupin a předcházení diskriminaci, však mohou ospravedlnit zákaz zveřejňování karikatur. Stíhat rouhání se považuje za důležité pro ochranu úcty k Bohu, jak tvrdí řada muslimských států a legislativních systémů. Ale nejen tam. Například ve Spojeném království existují zákony proti rouhání, které chrání zase ty křesťanské hodnoty.

V polovině 19. století přijala Británie zákon o rouhání, který měl původně chránit úctu k Bohu, ale později se stal adresnější spíše k ochraně zájmů konkrétní náboženské skupiny, v tomto případě anglikánské církve. Takové formy cenzury mohou být v závislosti na jejich kontextu oprávněně chránit před diskriminací různých náboženských skupin.⁵³

V roce 1993 Evropský soud pro lidská práva posuzoval zákonnost zákonů o rouhání. Soud zdůraznil právo občanů nenechat urazit jejich náboženské cítění, a argumentoval tím, že provokativní obrázky a výroky mohou omezovat svobodu věřících.⁵⁴

⁵¹ VOLLENHOVEN, Willie van. „The Right to Freedom of Expression: The mother of our Democracy“. In: *Potchefstroom Electronic Law Journal*. 2015, **18**(6), s. 2301-2303.

⁵² ПОСТ, Роберт. „Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2006, **3**(56), s. 60.

⁵³ Tamtéž, s. 62.

⁵⁴ Tamtéž, s. 62.

Probíhá debata o tom, jak dosáhnout rovnováhy mezi ochranou náboženského přesvědčení a svobodou slova. Kritici cenzury poukazují na to, že cenzura vylučuje z diskuse ty, kdo nesdílejí náboženské názory státu, zatímco zastánci cenzury zdůrazňují potřebu chránit city věřících.

Je nastolena otázka o tématu a roli tolerance v demokratické společnosti. Demokracie vyžaduje toleranci k činnostem, které neporušují pravidla slušného chování, nevedou k násilí nebo nepořádku a umožňují pokojné praktikování vlastní víry. Demokracie však nevyžaduje toleranci k opuštění naší víry nebo k přijetí myšlenek, které jsou v rozporu s naší vírou. Demokratická společnost musí umožnit soužití skupin lidí s různým náboženským přesvědčením, i když k nim chovají nepřátelství nebo nenávisť, stejně jako ke změnám postojů.⁵⁵

Existuje jiná strategie, navržená Evropským soudem pro lidská práva, a má za cíl omezit urážlivé projevy v rámci demokracie. Navrhuje, že kritika náboženského přesvědčení by měla být zakázána pouze v případě, že je bezdůvodně urážlivá a nepřispívá ke společenskému pokroku. Nicméně definice toho, co představuje „bezdůvodnou“ urážku, a jak se liší od jiných forem urážky, zůstává nejasná.⁵⁶

Napětí mezi svobodou slova a respektem k náboženským citům není pouze právní nebo teoretickou otázkou, ale hluboce praktickou výzvou, která ovlivňuje životy lidí po celém světě. Příklady z nedávné historie ukazují, že neschopnost nalézt správnou rovnováhu může vést k násilí, narušení společenské soudržnosti, a dokonce k mezinárodním krizím. Naopak, úspěšné řešení těchto dilemat může přispět k posílení demokracie, lidských práv a vzájemného respektu mezi různými kulturami a náboženskými skupinami.

V kontextu etických otázek a rozprav je zřejmé, že neexistuje jednoduché řešení konfliktu mezi svobodou slova a respektem k náboženským citům. Každý případ vyžaduje pečlivé zvážení všech faktorů, včetně kulturních, historických a sociálních kontextů, ve kterých se konflikt odehrává.

Hledání rovnováhy mezi svobodou slova a respektem k náboženským citům vyžaduje neustálé úsilí o pochopení, toleranci a dialog mezi různými skupinami společnosti. Je to proces, který vyžaduje nejen právní a politické úpravy, ale také hluboké sociální a kulturní změny. V tomto procesu je důležité uznat, že i přes náročnost této úlohy, je možné najít cesty, které vedou k respektování rozmanitosti a podporují společný život v míru a vzájemné úctě.

⁵⁵ VOLLENHOVEN, Willie van. „The Right to Freedom of Expression: The mother of our Democracy“. In: *Potchefstroom Electronic Law Journal*. 2015, **18**(6), s. 2299-2301.

⁵⁶ ПОСТ, Роберт. „Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2006, **3**(56), s. 63.

3.2 Etické normy v novinářství a umění

V éře digitalizace a sociálních médií jsou etické normy v novinářství a umění stále více pod drobnohledem. Je zásadní udržet vyváženost mezi svobodou slova a odpovědností vůči veřejnosti. Důležitá je také ochrana zdrojů a respektování soukromí jednotlivců. V kontextu globalizovaného informačního prostředí se novináři setkávají s výzvou, jak vyváženě přistupovat k citlivým tématům, aniž by propagovali nenávisť nebo dezinformace.

Umění má moc vyvolávat diskusi, provokovat a reflektovat společenské problémy. Umělci se však musí vyrovnávat s etickými dilematy, jako je zobrazování násilí, sexuální obsah nebo používání náboženských a kulturních symbolů. V této souvislosti je klíčová otázka, do jaké míry může umění zasahovat do veřejného diskurzu bez toho, aby bylo považováno za neuctivé nebo urážlivé. Respekt k různorodosti a citlivosti diváků je důležitý, ale musí být vyvážen právem umělce na svobodu vyjádření.⁵⁷

Jak v novinářství, tak v umění existuje neustálý boj mezi svobodou vyjádření a sociální odpovědností. Zatímco svoboda slova je fundamentální pro demokratickou společnost, nese s sebou i povinnost jednat eticky, a to především s ohledem k dopadu na společnost. Výzvou je najít rovnováhu, která umožní novinářům a umělcům vyjadřovat se svobodně, zatímco zároveň chrání práva a citlivost jednotlivců a komunit.

Jedním z nástrojů pro řešení etických dilemat v novinářství a umění jsou etické kodexy a mechanismy samoregulace. Tyto směrnice a principy slouží jako vodítka pro profesionální chování a rozhodování. Přispívají k udržení důvěry veřejnosti a zajišťují, že práce novinářů a umělců je prováděna s respektem k etickým normám.⁵⁸

Profesionální novináři a umělci čelí etickým dilematům, když se jejich práce dotýká citlivých témat, jako je náboženství. Etický kodex od nich vyžaduje, aby se nejen řídili zákony o svobodě slova, ale také, aby zvážili potenciální dopad své práce na společnost. To znamená zvážit význam publikace s možnou újmou nebo obavami, které může způsobit.

Novináři a umělci si musí položit otázku: „Slouží moje práce veřejnému zájmu?“ a „Mohu dosáhnout stejného cíle méně provokativními prostředky?“ „Co je veřejný zájem?“ Měli by se vyhýbat zbytečným provokacím. Snad by se také měli snažit spíše informovat a vzdělávat než podněcovat konflikty či zvyšovat napětí. I když to je nezbytné.

⁵⁷ СЮКИЯЙНЕН, Леонид. *Ислам и Права Человека в Диалоге Культур и Религий*. Москва: Сафра. 2014. s.129.

⁵⁸ ПОСТ, Роберт. „Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2006, 3(56), s. 65.

Navíc nelze podceňovat význam sebekritiky a otevřenosti dialogu. Etika v novinářině a umění neznamená, že bychom měli sami sebe omezovat. Místo toho jde o to, abychom se cítili odpovědní za podporu zdravého veřejného dialogu, kde můžeme s úctou vyslechnout a diskutovat o různých pohledech.

Etické normy v novinářství a umění představují rámec, který směřuje profesionály k zodpovědnému vyjadřování, respektování soukromí a pravdivosti. V novinářství je důležitá přesnost, objektivita a férovost, zatímco v umění je nutné vyvážit svobodu vyjádření s respektem k diverzitě a citlivostem publika. Boj mezi svobodou a odpovědností vyžaduje neustálou reflexi a adaptaci. Etické normy slouží jako připomínka toho, že svoboda projevu přichází se zodpovědností. Volají po rovnováze mezi právem na svobodu projevu a potřebou respektovat rozmanitost světových kultur a náboženství, a zdůrazňují, že respektující komunikace a porozumění může přispět k harmoničtější a vzájemně respektující společnosti.

3.3 Diskuze o svobodě slova versus respektu k náboženským cítěním

Svoboda slova a respekt k náboženskému citu (náboženskému cítění) představují dva základní, ale často protichůdné principy v demokratických společnostech. Toto dilema bude zkoumáno prostřednictvím příkladů kontroverzních publikací a událostí, které vyvolaly mezinárodní diskusi o hranicích svobody projevu a respektu k náboženským přesvědčením.

Případ karikatur proroka Muhammada publikovaných dánským deníkem „Jyllands-Posten“ v roce 2005, a teroristický útok na redakci „Charlie Hebdo“ v roce 2015 jsou momenty, které odhalily napětí mezi svobodou slova a respektem k náboženským hodnotám. Tyto události nejenže vyvolaly globální debatu, ale také přispěly k zamyšlení nad vlivem médií na mezikulturní vztahy a náboženskou toleranci.

Svoboda slova je považována za pilíř demokratických společností, umožňující jedincům vyjadřovat své myšlenky a názory. Nicméně, tato svoboda není absolutní a může být omezena v případech, kdy dochází k šíření nenávisti, diskriminace nebo narušení veřejného pořádku.⁵⁹ Diskuze o svobodě slova versus respektu k náboženským cítěním tak otevírá otázky o hranicích tohoto základního práva.

⁵⁹ МАЛЬМАНН, Маттиас. „Свобода Слова и Религиозные Права“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2007, 3(60), s. 8.

Respekt k náboženským citěním vyžaduje citlivý přístup k náboženským přesvědčením a hodnotám, které mohou být pro některé jedince nebo skupiny zásadní. V multikulturních společnostech se stává výzvou nalézt rovnováhu mezi zachováním svobody projevu a zamezením ofenzivního obsahu, který by mohl vyvolat náboženskou nebo kulturní nesnášenlivost.

Diskuze o svobodě slova vůči respektu k náboženskému citu naznačuje potřebu hledat strategie, které by umožnily koexistenci různorodých názorů a přesvědčení. Zahrnuje to podporu mezikulturního dialogu, vzdělávání a porozumění, stejně jako právní a etické rámce, které by definovaly přijatelné limity svobody projevu v kontextu náboženské tolerance.⁶⁰

Případové studie a analýza reakcí na kontroverzní události ukazují, že nalezení spravedlivé rovnováhy vyžaduje komplexní přístup, který zahrnuje právní, etické a sociální aspekty. Výzvou zůstává nejen chránit svobodu projevu, ale také podporovat vzájemný respekt a porozumění mezi různými kulturami a náboženstvími.⁶¹ Nalezení této rovnováhy je nezbytné pro podporu pluralitní a tolerantní společnosti, která respektuje rozmanitost myšlení a věření.

Diskuze o svobodě slova versus respektu k náboženským citěním odhaluje hlubší otázky týkající se identity, hodnot a principů demokratických společností. V této éře globalizace a digitálních médií se tyto otázky stávají ještě naléhavějšími, neboť interakce mezi různými kulturami a náboženstvími jsou nevyhnutelné a časté.

Rovnováha mezi právem na svobodný projev a potřebou respektovat náboženské přesvědčení vyžaduje vědomé úsilí o vytváření prostoru pro inkluzivní dialog a porozumění. Klíčové je zde vzdělávání, které osvětluje význam obou principů a podporuje diskusi o jejich vzájemném respektování. Kromě toho, vytváření a dodržování právních a etických rámců, které chrání právo na svobodný projev, zároveň omezuje šíření nenávisti a podporuje náboženskou toleranci, je nezbytné. Aktivní úsilí všech stran o nalezení společného jazyka a respektu k rozdílům je základem pro dosažení této rovnováhy.

⁶⁰ ЛУКЪЯНОВ, Дмитрий. „Религиозные Свободы и Свобода Слова: Европейский и Исламский Подходы“. In: *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*. 2016, **110**(10) s. 166.

⁶¹ МАЛЬМАНН, Маттиас. „Свобода Слова и Религиозные Права“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2007, **3**(60), s. 14.

II. Praktická část

4 Vliv karikatur s islámskou tematikou: kvalitativní výzkum a analýza

Karikatury s islámskou tematikou dlouhodobě vyvolávají kontroverze a diskuse o tom, jaký mají dopad na vnímání islámu a muslimů v nemuslimských společnostech. Tato kapitola se zabývá analýzou a průzkumem kvalitativního výzkumu na téma vlivu karikatur s islámskou tematikou. Pro tuto bakalářskou práci byl vytvořen výzkum mezi studenty Univerzity Pardubice, aby tak byly získán vzorek názorů na karikatury s islámskou tematikou. Výzkum byl proveden s cílem zjistit, jak lidé reagují na karikatury s islámským obsahem. Byl vytvořen dotazník s řadou otázek a pevně určenými vzory karikatur. S ním se nyní detailněji seznámíme.

4.1 Popis kvalitativního výzkumu formou dotazníku

Jak uvádí Jan Hendl, kvalitativní výzkum je vhodný pro zkoumání lidských názorů, pocitů a zkušeností⁶², což je přesně to, co bylo cílem výzkumu. Výzkum byl proveden mezi 21. únorem a 26. březnem, tedy po dobu 35 dní. Celkem bylo osloveno přibližně 50 lidí, z nichž 32 odpovědělo. Pro rychlý sběr dostatečného počtu odpovědí byla zvolena dotazníková metoda. S výsledky se dále postupovalo matematickými součty a poměry. To nám poskytlo dostatečné výsledky, abychom mohli výsledky analyzovat a dospět k různými teoriím.

Dotazníková metoda byla zvolena z několika důvodů. Umožňuje oslovit větší počet lidí v relativně krátkém čase.⁶³ Vzhledem k tomu, že existoval časový limit, byla tato možnost vhodná. Poskytuje strukturovaný způsob sběru dat, což usnadňuje jejich následnou analýzu.⁶⁴ U takto kontroverzních témat je vhodné, aby dotazovaní lidé zůstali v anonymitě. I přesto jsme je o povaze výzkumu informovali a v absolutní většině případů získali jejich souhlas.⁶⁵ Zdá se nám, že tato metoda vyhovovala všem možným kritériím a zároveň umožnila respondentům vyjádřit své názory otevřeněji.

⁶² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portal, 2016, s. 101.

⁶³ Tamtéž, s. 168.

⁶⁴ Tamtéž, s. 168.

⁶⁵ Tamtéž, s. 157-158.

Bylo rozhodnuto zvolit strukturální standardizované dotazování.⁶⁶ Tedy uzavřené otázky s možnostmi odpovědí. Takový dotazník umožňuje získat jasné, hotové odpovědi a nezabere respondentům mnoho času. Dalším plusem bylo, že dotazník lze odeslat rychle a různými způsoby. Tato metoda má také nevýhody. Ne všichni lidé se rozhodli na otázky odpovědět. I když jsou otázky průzkumu jasné, nebudou schopny poskytnout takový náhled jako osobní rozhovory.⁶⁷ Dotazník zahrnoval řadu otázek týkajících se frekvence setkávání s karikaturami, jejich vnímání a osobních postojů k náboženským tématům zobrazeným v karikaturách.

Dotazník byl rozeslán studentům z různých fakult Univerzity Pardubice, a pro shromáždění různorodějších názorů bylo rozhodnuto zaslat dotazník i na Univerzitu třetího věku (viz Dopravní fakulta Jana Pernera a Fakulta chemicko-technologická UPCE). Respondenti Univerzity třetího věku byly osloveny přes jejich studijní oddělení. Ovšem z Dopravní fakulty Jana Pernera se nikdo neozval. Studijní oddělení Fakulty chemicko-technologické povolilo provést výzkum, ale varovali, že ne každý bude chtít odpovědět.

Cílem tohoto sběru dat bylo získat komplexní pohled na sociální a kulturní význam karikatur s islámskou tematikou a přispět k hlubšímu porozumění této kontroverzní formy umění. Chtěli jsme oslovit Univerzitu třetího věku i kvůli větší pestrosti ve věku respondentů.

Závěrem můžeme konstatovat, že výsledky a následná analýza odpovědí nabízí vhled do toho, jak jsou karikatury vnímány v studentském prostředí. Poskytují informace pro pochopení širších sociálních a kulturních dynamik spojených s náboženskou satirou v dnešní společnosti. Ovšem pro přesnější informace by bylo dobré výzkum rozšířit na neuniverzitní prostředí, o starší respondenty, a především podchytit větší pestrost sociálních skupin. Naše závěry jsou tedy pouze dílčí.

V následné části představíme kompletní sekvenci otázek z provedeného výzkumu. Některé popisy budou azbukou, protože jsem využívala ruskou verzi programu. Vše ale bude vysvětleno česky. Všude zařadíme kvantifikované výsledky i jejich grafickou podobu. Následně se pokusíme výsledky analyzovat a interpretovat.

⁶⁶ Tamtéž, s. 169.

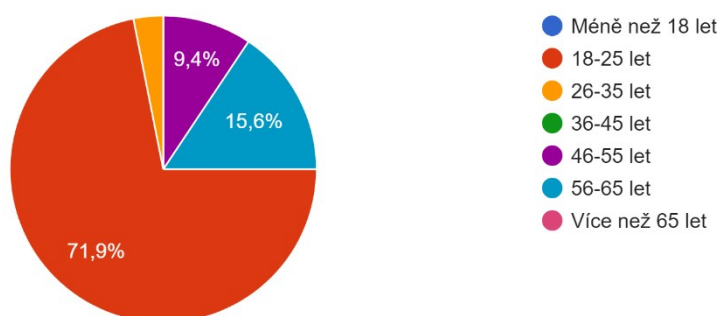
⁶⁷ Tamtéž, s. 170.

4.1.1 Kolik je vám let?

Bylo dotazováno 32 lidí z různých fakult Univerzity Pardubice. Hlavně šlo o mladé lidi (23 lidí: 18-25 let, 1 osoba: 26-35 let), ale také se účastnili lidé z Univerzity třetího věku (3 osoby: 46-55 let, 5 osob: 56-65 let). Mladí lidé odpovídali ihned poté, co obdrželi dotazník, zatímco starší lidé odpovídali pomaleji po obdržení dotazníku. Jak jsme již poznamenali, řada respondentů z Univerzity třetího věku však na dotazník vůbec nezareagovalo.

Kolik vám je let?

32 ОТВЕТА

- 71,9%, 23 osoby: 18-25
- 15,6%, 5 os: 56-65
- 9,4%, 3 os: 46-55
- 3,1%, 1 os: 26-35

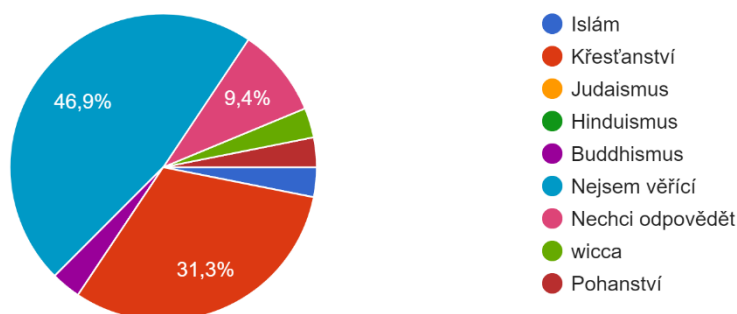
Z těchto výsledků vyplývá již uvedené: naše výsledky jsou pouze dílčí a rozhodně by dotazník mohl být rozšířen o více věkových kategorií. Dá se tedy říci, že naše výsledky budou odpovídat především mentalitě lidí ve věku 18-25 let.

4.1.2 Jaké náboženství vyznáváte, pokud nějaké vyznáváte?

Největší skupina respondentů byla nevěřící. Křesťané tvořili druhou největší skupinu. Menší skupiny byly z řad muslimů, buddhistů a příslušníků jiných náboženství.

Jaké náboženství vyznáváte, pokud nějaké vyznáváte?

32 ОТВЕТА

- 46,9%, 15 os: Nejsem věřící
- 31,3%, 10 os: Křesťanství
- 9,4%, 3 os: Nechci odpovědět
- 3,1%, 1 os: Islám
- 3,1%, 1 os: Buddhismus
- 3,1%, 1 os: Wicca
- 3,1%, 1 os: Pohanství

Největší skupina respondentů byla nevěřící. To nejprve vypovídá o předpokládané religiozitě v ČR. Nebudeme zde dále rozlišovat mezi nevěřícími a nezařazenými (unaffiliated). Ovšem nezařazenost do náboženské víry nutně znamená ani neutrálnější, ani vyváženější, ani méně nepřátelský postoj k náboženským otázkám. Ba naopak, v případě religiozity v ČR jde spíše o odtaženější postoj k věcem náboženským, či dokonce určitou míru nezájmu.

Křesťané tvořili druhou největší skupinu. To jistě může ovlivnit jejich vnímání islámu a karikatur s islámským obsahem.

Menší skupiny byly z řad muslimů, buddhistů a příslušníků jiných náboženství.

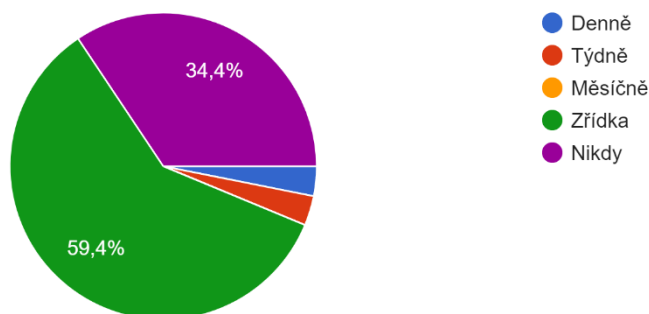
Bylo očekávané, že muslimové budou ke karikaturám kritičtější a jejich postoj bude tvrdší, či jednoznačnější.

4.1.3 Jak často se setkáváte s islámskými karikaturami ve sdělovacích prostředcích?

Průzkum ukázal, že studenti se s islámskými karikaturami setkávají relativně zřídka. Výsledky průzkumu naznačují, že 59,4 % respondentů vidí karikatury zřídka a 34,4 % nikdy.

Jak často se setkáváte s islámskými karikaturami ve sdělovacích prostředcích?

32 OVBETA

- 59,4%, 19 os: Zřídka
- 34,4%, 11 os: Nikdy
- 3,1%, 1 os: Denně
- 3,1%, 1 os: Týdně

Tyto výsledky se dají interpretovat různě. Jednak karikatury mohou být nesnadno přístupné a omezené na denní tisk, který mladí lidé moc nečtou. Případně se mohou karikatury pohybovat na sociálních sítích, které nejsou pro mladé lidi zajímavé. Ovšem výsledky mohou být také o tom, že mladí lidé se o umění karikatury a tento druh humoru moc nezajímají.

Vedle toho můžou tyto výsledky odrážet obecnou opatrnost či nedostatek zájmu o jakákoliv náboženská témata.

Navíc se proměnou povahy médií logicky proměňuje i povaha míst určených pro karikatury. Možná se také karikatury přesouvají do oblasti výběrových a zájmových.

Vedle toho můžou být tyto závěry čteny i v rámci míry citlivosti médií a veřejného prostoru k tomuto tématu, např. vlivem většího počtu muslimů v Evropě.⁶⁸

⁶⁸ HACKETT, Conrad, CONNOR, Phillip, STONAWSKI, Marcin, POTANČOKOVÁ, Michaela. Europe's Growing Muslim Population. In: *Pew Research Center* [online]. [cit. 2024-04-09]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>

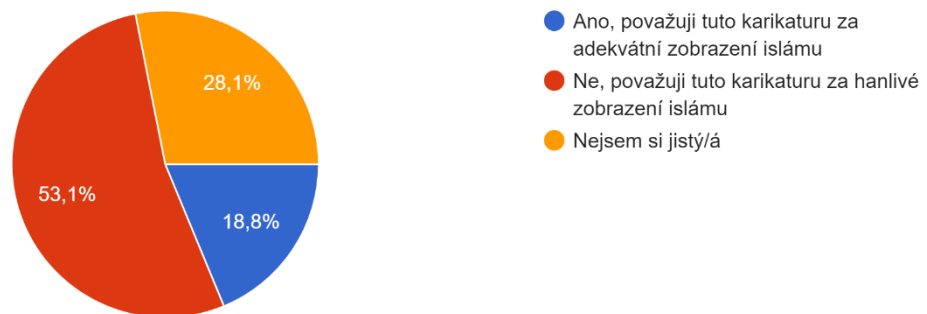
4.1.4 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

Je zajímavé, že z dílčích výsledků plyne, že v nenáboženském prostředí se většina lidí domnívá, že tato karikatura negativně ovlivňuje vnímání islámu. Celých 18,75 % této skupiny a přibližně pětina všech respondentů považuje níže uvedenou karikaturu za adekvátní zobrazení islámu. To může být pochopitelně způsobeno tím, že karikatura obsahuje prvky násilí (bombu). Všeobecné mínění je nakloněno k tomu spojovat islám s terorismem.

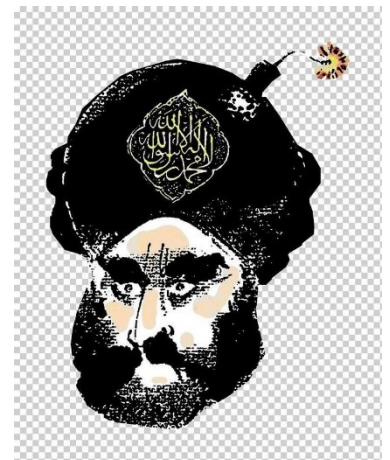
Ovšem další velká část respondentů považuje karikaturu za hanlivé zobrazení islámu. Tento vysoký podíl ukazuje na výrazně negativní reakci na danou karikaturu a možnou citlivost vůči zobrazování náboženství v karikaturách.

Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

32 OTVETA

- 53,1%, 17 os: Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- 28,1%, 9 os: Nejsem si jistý/á
- 18,8%, 6 os: Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu:

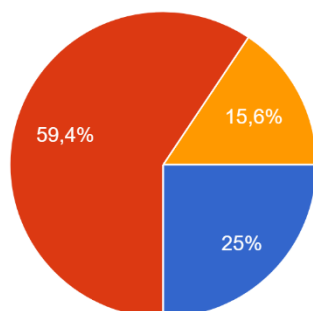
4.1.5 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

Většina respondentů považuje druhou níže uvedenou karikaturu za hanlivé zobrazení islámu. To naznačuje, že karikatura vyvolává výrazně negativní reakci a je považována za urážlivou vůči islámu. 25 % respondentů považuje tuto karikaturu za adekvátní. Někteří dopsali, že souhlasí s názorem umělce, že islám agresivně zasahuje do každodenního života evropských národů a snaží se jim vnutit své vlastní kulturní hodnoty a tradice.

Zbývající část zase považuje tuto karikaturu za hanlivou. Výzkum se jich dále neptal, v jaké míře a oblasti jde o hanlivost.

Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

32 ОТВЕТА

- Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu
- Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- Nejsem si jistý/á

- 59,4%, 19 os: Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- 25%, 8 os: Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu
- 15,6%, 5 os: Nejsem si jistý/á

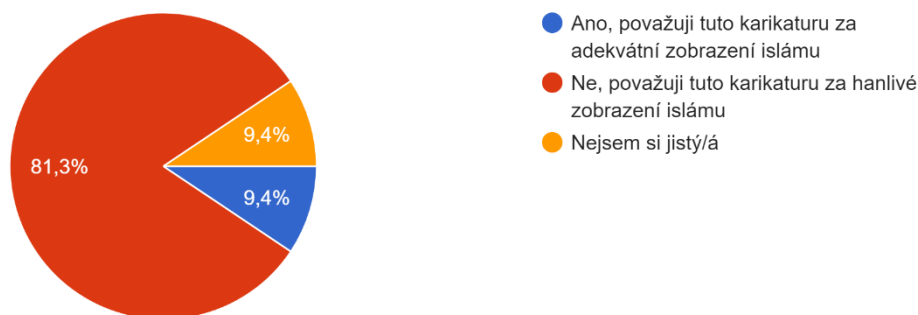
4.1.6 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

Drtivá většina (81,3% respondentů), bez ohledu na věk a vyznání, usoudila, že tato karikatura je hanlivá, že je hrubá a může urážet. Z dílčího srovnání také vyplynulo, že z části věřících respondentů nikdo neřekl, že jde o adekvátní obraz islámu. Pouze tři nevěřící (tj. 9,4% respondentů) považují tento obraz za adekvátní.

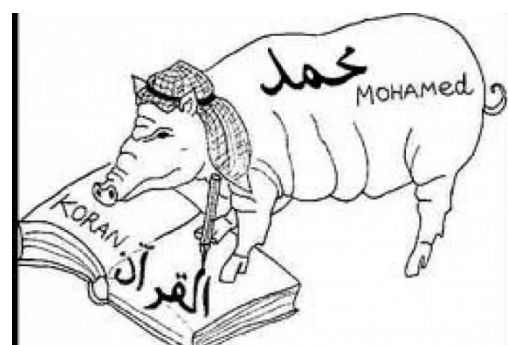
Malá část respondentů vidí karikaturu jako přijatelnou formu vyjádření názorů na islám, ovšem stejný počet respondentů (tj. 9,4%) je nejistý ohledně hodnocení karikatury. Jak jsme již také naznačili, i tato zdánlivá nejistota může být způsobena mnoha důvody, na které však výzkum necílil.

Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

32 ОТВЕТА

- 81,3%, 26 os: Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- 9,4%, 3 os: Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu
- 9,4%, 3 os: Nejsem si jistý/á

4.1.7 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

Karikatura ukazuje Muhammada, nad nímž je svatozář ve tvaru půlměsíce. Tvar však budí jasnou podobnost s rohy, symbolem ďábla, čerta a zla obecně. Interpretace výsledků názorů na tuto karikaturu je velmi obtížná.

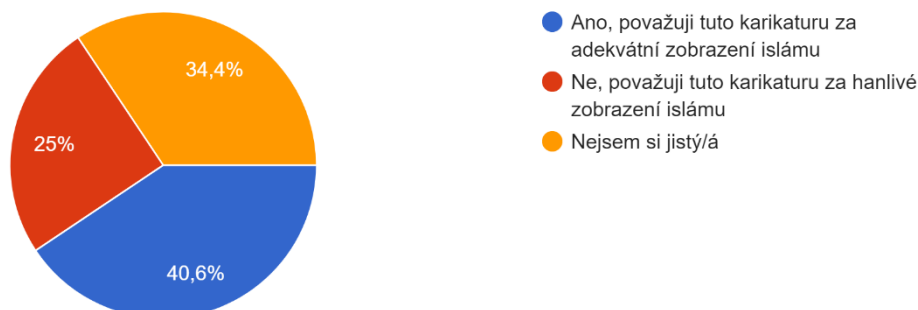
Plných 40,6% respondentů souhlasilo s názorem umělce, že totiž adekvátně zobrazuje islám. Dotazník se již neptal, nakolik může karikatura dehonestovat Muhammada.

Musíme také říci, že přestože výsledky nejsou jednoznačné, protože i skupina respondentů, která hodnotila obrázek jako hanlivý je poměrně velká. A podobně i skupina respondentů, která na věc neměla názor, je podobně velká.

Tato poměrně rovnovážná situace může naznačovat, že otázka (či obrázek) byla pro mnohé respondenty složitá. Nelze si také nevšimnout, že tato karikatura se zdá oproti předchozím poměrně neškodná.

Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

32 ОТВЕТА

- 40,6%, 13 os: Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu
- 34,4%, 11 os: Nejsem si jistý/á
- 25%, 8 os: Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu

4.1.8 Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu?

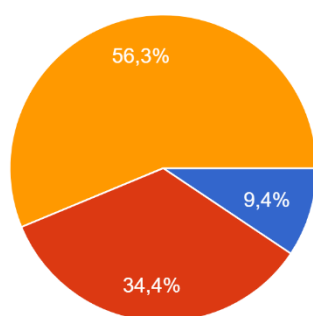
Ještě nejednoznačnější výsledky se pojí s následnou karikaturou, kde kvantitativní většina respondentů (56,3%) si nebyla jistá, jak karikaturu hodnotit. Tento vysoký podíl nejistoty může naznačovat, že a) karikatura je nejednoznačná a těžko pochopitelná; b) vyžaduje znalost francouzského jazyka; c) velmi kontroverzní a obtížně hodnotitelná.

Další velká skupina respondentů (tj. 34,4%) považuje karikaturu za hanlivé zobrazení islámu. Pouze 9,4% respondentů považuje karikaturu za adekvátní zobrazení islámu. Tento nízký podíl naznačuje, že jen velmi malá část respondentů vidí karikaturu jako přijatelnou formu vyjádření názorů.

Osobně se domnívám, že velká část nejistých odpovědí souvisí s neznalostí francouzštiny, která z logiky této karikatury je minimálně třeba pro její pochopení.

Myslíte si, že tato karikatura může pozitivně nebo negativně ovlivnit vnímání islámu? (Nápis: Muhammad přetéká fundamentalisty. "Je těžké být milován idioty")

32 ОТВЕТА

- Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu
- Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- Nejsem si jistý/á

- 56,3%, 18 os: Nejsem si jistý/á
- 34,4%, 11 os: Ne, považuji tuto karikaturu za hanlivé zobrazení islámu
- 9,4%, 3 os: Ano, považuji tuto karikaturu za adekvátní zobrazení islámu

4.1.9 Závěr o názorech na karikatury

Vnímání karikatur je silně ovlivněno kulturním a sociálním kontextem. Lidé, kteří oceňují svobodu projevu, zřejmě mohou být ke karikaturám tolerantnější. Naopak jiní s vyšší mírou náboženské citlivosti mohou stejné karikatury vnímat jako nevhodné a urážlivé.

Některé karikatury mohou být vnímány jako méně urážlivé, protože jejich obsah je vnímán jako kritika specifických problémů nebo chování, nikoli náboženství jako celku. Pokud je záměr karikatury jasně zaměřen na konkrétní jev nebo extrémismus, je považována za adekvátní.

Osobní zkušenosti respondentů s náboženstvím a náboženskou diskriminací mohou ovlivnit jejich vnímání karikatur. Toto hledisko, bylo jen dílčí, ale často jsme tento rozdíl vnímali. Ti, kteří mají negativní zkušenosti s náboženským fanatismem, mohou být tolerantnější vůči karikaturám.

Kontext, styl a způsob, jakým je karikatura prezentována, může hrát roli v jejím vnímání. Karikatury, které používají hrubý, urážlivý jazyk či urážlivé vizuály, jsou mnohem častěji považovány za hanlivé. Naopak karikatury, které se zaměřují na humor a satiru bez zjevné urážky, mohou být považovány za adekvátní.

Jak jsem také naznačila, je poměrně důležité, zdali karikatura má či nemá text. Pokud text má a je třeba textu rozumět, často se stává, že jej lidi nepochopí.

4.1.10 Jaký je váš názor na používání karikatur s islámskou tematikou v médiích a umění?

Největší podíl respondentů (46,9%) má neutrální postoj k používání karikatur s islámskou tematikou. Tento výsledek naznačuje, že téměř polovina respondentů není nakloněna ani proti, ani pro používání takových karikatur. To může mít pochopitelně více důvodů. Například to může znamenat, že jsou otevřeni různým názorům, nebo nemají jednoznačně vyhraněný názor, mají smysl pro kritiku náboženství a jiných kultur, mají rádi karikatury a humor ve věcech náboženských. Také to ovšem může znamenat, že si polovina respondentů uvědomuje, jak tenký led taková karikatura může být a jakou roli může hrát. V našem dotazníku jsme se specificky neptali po tom, zdali respondenti mají zkušenost s negativními reakcemi na karikatury s muslimskou tematikou (např. námi v práci zmíněné). I to by jistě stálo za hlubší průzkum. Pokud jsme se v tomto výzkumu především mapovali mladé lidi ve věku 18-25 let, bylo by jistě

zajímavé zjistit, nakolik znají dánské či francouzské aféry s muslimskými karikaturami. Případně nakolik právě znalost těchto reálií ovlivňuje jejich současné vnímání karikatur.

Téměř třetina respondentů (tj. 28,1%) vnímá používání karikatur s islámskou tematikou negativně. Tento podíl ukazuje, že téměř třetina respondentů považuje tyto karikatury za problematické nebo nevhodné, což může být způsobeno obavami z náboženské urážky nebo kulturní citlivosti.

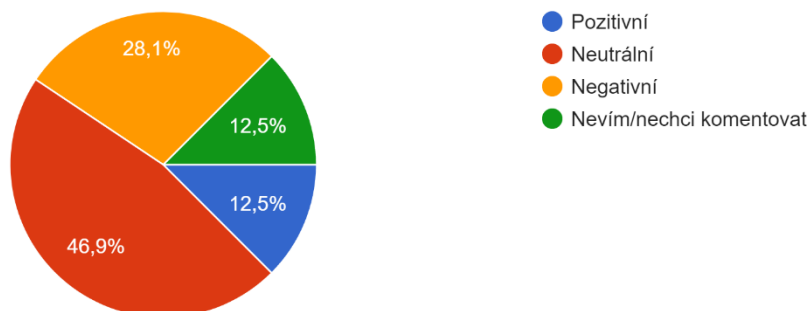
Pouze 12,5% respondentů má pozitivní názor na používání karikatur s islámskou tematikou. I to se dá různě interpretovat. Jistě sem spadá řada lidí, kteří vnímají, že takové karikatury mohou být přínosné a vhodné formy vyjádření kritiky v médiích a umění. Řada z této skupiny však jistě chce za všech okolností a všemi prostředky – i dehonestujícími – kritizovat islám.

Dalších 12,5% respondentů uvedlo, že neví nebo nechce komentovat toto téma. Tento podíl naznačuje, že pro některé respondenty může být otázka příliš citlivá nebo složitá, aby na ni mohli jednoznačně odpovědět. Toto procento se projevuje stejnou měrou, jak mezi lidmi bez vyznání, tak mezi křesťany, či příslušníky jiných náboženství. Jeden z respondentů, který vyznává islám, je proti používání karikatur v médiích a umění.

Mezi různými věkovými skupinami nebyly žádné rozdíly v postojích ke karikaturám v médiích a umění. Negativní názory a neochota komentovat mohou být způsobeny vysokou mírou kulturní a náboženské citlivosti, kdy respondenti nechtějí urazit nebo se dostat do kontroverzní diskuze. Neutrální postoje mohou naznačovat, že mnoho lidí nemá dostatečné informace nebo jasný názor na toto téma. Může také odrážet potřebu hlubší diskuze a vzdělání o svobodě projevu a náboženské úctě. Pozitivní a negativní názory mohou taky odrážet rozdílné osobní hodnoty a přesvědčení respondentů o svobodě projevu, respektu k náboženství a úloze karikatur ve společnosti. Ovšem tyto naše interpretace jsou dalšími možnými teoriemi, které by bylo třeba dále zkoumat.

Jaký je váš názor na používání karikatur s islámskou tematikou v médiích a umění?

32 ОТВЕТА

- 46,9%, 15 os: Neutrální
- 28,1%, 9 os: Negativní
- 12,5%, 4 os: Pozitivní
- 12,5%, 4 os: Nevím/nechci komentovat

4.1.11 Jaký vliv si myslíte, že mají islámské karikatury na veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře?

Opětovně přes polovinu (tj. 53,1%) respondentů zastává, že islámské karikatury mohou mít negativní vliv na veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře. Tento vysoký podíl ukazuje na převládající názor, že karikatury mohou přispívat k negativním stereotypům a předsudkům, i ke zbytečnému negativnímu vymezování.

Pětina (tj. 21,9%) respondentů vnímá vliv karikatur jako neutrální. Tento podíl naznačuje, že pro část respondentů karikatury nemají významný dopad na jejich vnímání islámu a muslimské kultury, možná proto, že je považují za součást širšího kontextu svobody projevu. Ale interpretací tohoto počtu může být více, jak jsme ukázali již výše.

Pouze 6,3% respondentů považuje vliv karikatur za pozitivní. Tento malý podíl naznačuje, že jen velmi málo respondentů vidí karikatury jako přínosné pro zobrazení islámu, potažmo pro jeho porozumění, či dokonce pro boj proti extremismu. To jsou pochopitelně již další otázky, které nebyly blíže zkoumány. Negativní názory na karikatury ovšem jistě mohou být ovlivněny způsobem, jakým média zobrazují islámské karikatury a související události, což může přispívat k vnímání karikatur jako škodlivých. Karikatury, které zobrazují náboženské postavy nebo symboly, mohou být považovány za neuctivé a urážlivé, což může vést k negativnímu vnímání jejich vlivu na společnost.

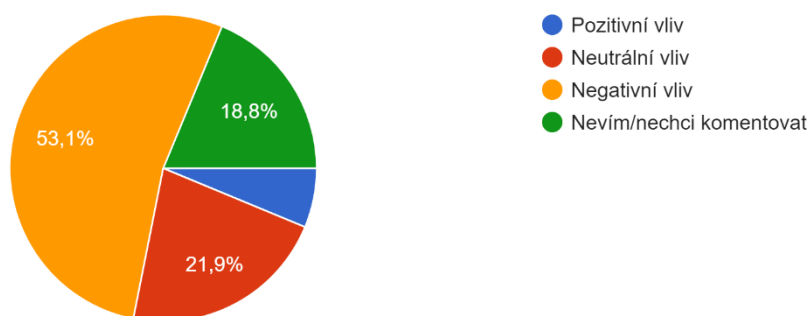
To souvisí s rozdíly v osobních hodnotách a přesvědčeních respondentů. I toto hledisko se ve výzkumu projevilo a jistě hraje klíčovou roli ve vnímání vlivu karikatur. Ti, kteří kladou důraz na náboženský respekt, častěji vnímají karikatury negativněji než ti, kteří upřednostňují svobodu projevu. Ovšem toto hledisko nebylo přesněji zkoumáno a rozhodně by si zasloužilo další výzkum.

Plných 18,8% respondentů uvedlo, že neví nebo nechce komentovat vliv karikatur. Tento podíl může naznačovat, že pro některé respondenty je téma příliš citlivé nebo složité na jednoznačné hodnocení.

Na základě předchozí otázky se zároveň respondenti staví neutrálně k přítomnosti karikatur v médiích a umění. Samotná přítomnost karikatur obecně nevyvolává negativní emoce.

Jaký vliv si myslíte, že mají islámské karikatury na veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře?

32 ОТВЕТА

- 53,1%, 17 os: Negativní
- 21,9%, 7 os: Neutrální
- 18,8%, 6 os: Nevím/nechci komentovat
- 6,3%, 2 os: Pozitivní vliv

4.1.12 Jak reagujete na kontroverzní islámské karikatury?

Většina respondentů uvedla, že kontroverzní islámské karikatury ignoruje. Tento vysoký podíl naznačuje, že většina lidí se rozhodla nereagovat aktivně na tento typ obsahu, což může být způsobeno více důvody, z nichž řadu jsme již uvedli. Nejprve to může být nechuť se zapojovat do kontroverzí, případně může jít o to, že považují tyto diskuze za zbytečné či neproduktivní.

Část (tj. 15,6%) respondentů je zvědavých na názory jiných. Tento podíl ukazuje, že existuje část respondentů, která má zájem slyšet různé perspektivy a chce se zapojit do diskuzí nebo lépe pochopit postoje ostatních. Pouze 9,4% respondentů aktivně diskutuje o kontroverzních

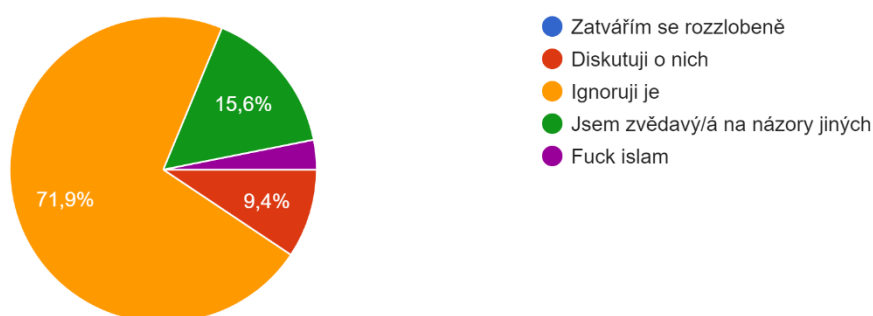
islámských karikaturách. Tento nízký podíl naznačuje, že malá část lidí se rozhodne aktivně zapojit do debat na toto téma. Jak jsme již ukázali, důvodem může být např. obava z konfliktů, snaha vyhnout se citlivým tématům, ale i nezájem se o tyto věci (o karikatury, o umění, o náboženství).

Minimum (tj. 3,1% respondentů) vyjádřilo extrémně negativní postoj s odpovědí „Fuck islam“. Tento velmi malý, ale významný podíl ukazuje, že existují jednotlivci s velmi silnými negativními pocity vůči islámu, které mohou být vyvolány nebo posíleny kontroverzními karikaturami. Ovšem jejich počet je tak malý, že si doslova vynucuje pokračovací výzkum.

Ignorování karikatur může být způsobeno společenskými normami a kulturními faktory, které vedou lidi k tomu, aby se vyhýbali kontroverzním nebo potenciálně konfliktním tématům. Ti, kteří se zajímají o názory jiných, je sice poměrně dost, ale jejich postoj se musí dále interpretovat. Jedni z nich jistě mohou mít otevřenější a tolerantnější přístup k různým perspektivám a mohou hledat porozumění v rámci širší diskuze. Nízký podíl aktivních diskutujících může odrážet obavy z negativních reakcí nebo konfliktů, které mohou vzniknout při diskuzi o citlivých náboženských tématech. Přítomnost extrémně negativních reakcí, i když v malé míře, může naznačovat existenci silně polarizovaných názorů a intenzivních emocí kolem tématu islámských karikatur. Ale obecně lidé nezaměřují svou pozornost na problémy karikatur a islámu.

Jak reagujete na kontroverzní islámské karikatury?

32 ОТВЕТА

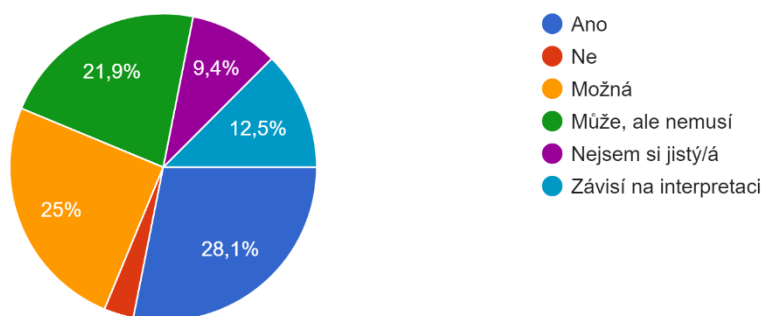
- 71,9%, 23 os: Ignoruji je
- 15,6%, 5 os: Jsem zvědavý/á na názory jiných
- 9,4%, 3 os: Diskutuji o nich
- 3,1%, 1 os: Fuck islam

4.1.13 Myslíte si, že v karikaturách může být náboženský kontext?

S touto otázkou 28,1% respondentů souhlasí. Tento podíl ukazuje, že více než čtvrtina respondentů vnímá karikatury jako potenciální nositele náboženských významů a konotací. Podobně velká část respondentů (tj. 25%) uvedla, že náboženský kontext v karikaturách je možný, ale není si s touto odpovědí jistá. Dalších 21% odpovědělo, že náboženský kontext může být přítomen, ale nemusí. Tento podíl odpovědí naznačuje vysokou míru nejistoty a závislost na konkrétním obsahu a kontextu karikatury. Pouze 3,1% respondentů jednoznačně odmítlo možnost náboženského kontextu v karikaturách. Dalších 12,5% respondentů uvedlo, že přítomnost náboženského kontextu závisí na interpretaci. Tento podíl odpovědí zdůrazňuje, že vnímání náboženského kontextu je subjektivní a může se lišit podle osobních zkušeností a přesvědčení jednotlivce. Karikatury mohou být interpretovány různými způsoby v závislosti na kontextu a individuálním vnímání. Rozmanité kulturní a náboženské pozadí respondentů může vést k rozdílnému vnímání toho, co představuje náboženský kontext. Tento faktor může přispět k vysoké míře nejistoty a variabilních odpovědí.

Myslíte si, že v karikaturách může být náboženský kontext?

32 ОТВЕТА

- 28,1%, 9 os: Ano
- 25%, 8 os: Možná
- 21%, 7 os: Může, ale nemusí
- 12,5%, 4 os: Závisí na interpretaci
- 9,4%, 3 os: Nejsem si jistý/á
- 3,1%, 1 os: Ne

4.2 Percepce a reakce na islámské karikatury

Analýza průzkumu odhalila několik trendů v percepci a reakcích na islámské karikatury mezi studenty. Výsledky průzkumu ukázaly, že studenti reagují na karikatury s islámskou tematikou různě, což odráží jejich osobní postoje a kulturní zázemí. Následující text podrobně rozebírá jednotlivé aspekty průzkumu, včetně důvodů, proč výsledky dopadly tak, jak dopadly.

Reakce na karikatury se liší také podle osobních postojů respondentů. Většina respondentů uvedla, že kontroverzní islámské karikatury ignoruje. Tento vysoký podíl může být způsoben snahou vyhnout se konfliktům a kontroverzím, nebo nezájmem o náboženské otázky, či vzdáleností karikatur od světa a života respondentů. Pouze 9,4 % respondentů aktivně diskutuje o kontroverzních islámských karikaturách, což naznačuje, že většina lidí se nechce zapojovat do těchto diskuzí, buď proto, že je náboženská otázka nezajímá, nebo pro potenciálně konfliktní diskuzi. To může být způsobeno obavami z negativních reakcí nebo nedostatkem hlubších znalostí tématu. Zájem o názory dalších lidí projevilo 15,6 % respondentů. Tento podíl ukazuje na otevřenost k diskuzi a touhu porozumět různým perspektivám, ovšem zdaleka ne ve velkém počtu. Na tuto otázku by jistě bylo třeba vytvořit výzkum nový s jinou skladbou otázek.

Význam kontextu a interpretace karikatur je dalším důležitým faktorem. Studenti, kteří byli obeznámeni s kontextem vytváření a publikování karikatur, měli tendenci reagovat s větším porozuměním pro satiru a umělecký výraz. To naznačuje, že znalost širšího kontextu může zmírnit negativní reakce a podpořit vnímání karikatur jako legitimní formy uměleckého vyjádření. Karikatury, které jsou vytvořeny s důrazem na humor a nepoužívají pejorativní symboly, jsou často vnímány jako mírnější kritika. To také naznačuje, že styl a tón karikatury mají významný vliv na její percepci.

Názory na používání karikatur s islámskou tematikou v médiích a umění jsou rozmanité. Největší podíl respondentů (46,9 %) má neutrální postoj k používání karikatur s islámskou tematikou. Tento výsledek může být způsoben tím, že respondenti nevidí karikatury jako zásadní problém nebo nejsou přímo ovlivněni jejich obsahem. Přibližně 28,1 % respondentů vnímá používání karikatur s islámskou tematikou negativně a pouze 12,5 % pozitivně. Ostatní respondenti neví, nebo to nechtějí komentovat. Více než polovina respondentů (53,1 %) věří, že islámské karikatury mají negativní vliv na veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře. Tento vysoký podíl ukazuje na převládající obavy z negativních stereotypů a předsudků, které mohou karikatury podporovat. Naopak, jen 6,3 % respondentů považuje vliv karikatur za pozitivní a 21,9 % za neutrální. Zbytek respondentů neví nebo nechce komentovat. Ale obecně lidé nezaměřují svou pozornost na problémy karikatur a islámu. Lidé v karikaturách ne vždy vidí

náboženský kontext. Široká škála odpovědí znamená, že lidé nemají žádnou definitivní odpověď na to, zda by v karikaturách měl být náboženský kontext.

Z analýzy dat vyplývá, že vnímání karikatur s islámskou tematikou je komplexní a ovlivněné řadou faktorů, včetně osobních přesvědčení, znalosti kontextu a kulturního zázemí. Vysoký podíl respondentů, kteří byli nejistí nebo neměli jasný názor, naznačuje, že téma je citlivé a kontroverzní, ale možná také příliš vzdálené životu současného vysokoškoláka. Osobní reakce na karikatury se pohybují od ignorování a zájmu o názory jiných až po aktivní diskuze a silné negativní postoje. Celkově průzkum ukazuje, že islámské karikatury jsou vnímány převážně negativně a jsou považovány za potenciálně škodlivé pro veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře.

Závěr

Cíle této bakalářské práce byly zaměřeny na zkoumání sociálního a kulturního významu karikatur s islámskou tematikou v současném světě, analýzu jejich vlivu na vnímání islámu a muslimské kultury a porozumění mechanismům formování náboženských názorů a postojů ve společnosti. Práce také usilovala o nalezení odpovědí na otázky týkající se dopadu karikatur na mínění o islámu a sociokulturní kontext, ve kterém jsou přijímány.

Z teoretické části lze vyvodit několik závěrů. Karikatury s islámskou tematikou hrají významnou roli ve veřejné diskusi, odhalují napětí mezi svobodou projevu a respektem k náboženským hodnotám. Příklady kontroverzních karikatur, jako jsou ty publikované v deníku „Jyllands-Posten“ a časopise „Charlie Hebdo“, ukazují, jak mohou vizuální satiry vyvolat globální reakce a diskuse o mezikulturním porozumění, svobodě slova a náboženské toleranci. Reakce na tyto karikatury se liší podle kulturního a náboženského kontextu, což odhaluje hluboké rozdíly v chápání a přijímání svobody projevu napříč různými společnostmi.

Vnímání karikatur s islámskou tematikou je velmi komplexní a je ovlivněno řadou faktorů, včetně osobních přesvědčení, znalosti kontextu a kulturního zázemí respondentů. Z výzkumu vyplynulo, že významná část respondentů vnímá tyto karikatury negativně a považuje je za potenciálně škodlivé pro veřejné mínění o islámu a muslimské kultuře. Tento vysoký podíl negativních postojů ukazuje na převládající obavy z negativních stereotypů a předsudků, které mohou karikatury podporovat.

Na druhé straně, existuje také skupina respondentů, kteří mají neutrální nebo pozitivní postoj k těmto karikaturám, často s ohledem na princip svobody projevu. Tato diverzita názorů naznačuje, že vnímání karikatur je silně závislé na individuálních hodnotách a zkušenostech.

Také jsme ukázali, jakými směry by mohly jít další možné výzkumy.

V rámci dalšího výzkumu by bylo užitečné podrobněji zkoumat specifické faktory, které ovlivňují vnímání karikatur, a jakým způsobem mohou být použity k podpoře pozitivního mezikulturního dialogu. Práce rovněž poukazuje na význam edukace a informovanosti veřejnosti o kulturních a náboženských rozdílech jako prostředku ke snižování předsudků a stereotypů.

Celkově práce ukazuje, že karikatury s islámskou tematikou mají vliv na formování veřejného mínění a mohou přispět k polarizaci názorů ve společnosti. Výsledky naznačují potřebu citlivého přístupu k tvorbě a prezentaci takových karikatur, aby se minimalizoval negativní dopad na společenskou soudržnost a náboženskou toleranci.

Seznam literatury

ADETOLA, Samson, OLUYI, Isaac. „Audience Perception of Newspapers’ Editorial Cartoons as Communication Medium“. In: *International Journal of Media, Journalism and Mass.* 2020, 6(3), s. 40-54. ISSN 2454-9479.

AGGARWAL, Ketan, VIJ, Sachika. „The Power & Perception of Political Caricatures in Light of Recent Cross-Border Controversies by Charlie Hebdo“. In: *Oxford Political Review* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://oxfordpoliticalreview.com/2023/06/24/the-power-amp-perception-of-political-caricatures-in-light-of-recent-cross-border-controversies-by-charlie-hebdo/>

ANAZ, Mehtap, ANAZ, Necati. *French Orientalism Representations of Ottoman in Caricatures in Le Petit Journal*. Hershey: IGI Global, 2021. [ISBN 9781799871804].

BENSON, Tim. „A History Of Cartoon Controversy“. In: *Press Gazette* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://pressgazette.co.uk/archive-content/a-history-of-cartoon-controversy/>

CHARB. „Non, "Charlie Hebdo" n’est pas raciste!“. In: *Le Monde* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/idees/article/2013/11/20/non-charlie-hebdo-n-est-pas-raciste_3516646_3232.html

DALBY, Richard. *The Golden Age of Children’s Book Illustration*. London: Michael O’Mara, 1991. [ISBN 0-8317-3910-X].

GRUBER, Christiane. *The Image of the Prophet in Islamic Art: A Comparative Study*. Bloomington: Indiana University Press, 2013. [ISBN 9780253217522].

HACKETT, Conrad, CONNOR, Phillip, STONAWSKI, Marcin, POTANČOKOVÁ, Michaela. Europe’s Growing Muslim Population. In: *Pew Research Center* [online]. [cit. 2024-04-09]. Dostupné z: <https://www.pewresearch.org/religion/2017/11/29/europes-growing-muslim-population/>

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portal, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

HURST, Greg. „70,000 gather for violent Pakistan cartoons protest“. In: *The Times* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20110604022541/http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article731005.ece>

ISSA, Sadam. „Picturing the Charlie Hebdo Incident in Arabic Political Cartoons“. In: *Pluto Journals: Arab Studies Quarterly*. 2016, **38**(3), s. 563-585. ISSN 02713519.

KLAUSEN, Jytte. *The Cartoons That Shook the World*. Orwigsburg: Yale University Press, 2009. ISBN 978-0300155068.

[KOLEKTIV AUTORU]: Бюро по демократическим институтам и правам человека ОБСЕ. *Противодействие нетерпимости и дискриминации в отношении мусульман: руководящие принципы*. Варшава: Agencja KARO, 2012. ISBN 978-92-9234-816-8.

KONRAD, Felix. „Von Der ‘Türkengefahr’ zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)“. In: *Europäische Geschichte Online* [online]. [cit. 2024-03-15]. Dostupné z: <https://ieg-ego.eu/de/threads/modelle-und-stereotypen/tuerkengefahr-exotismus-orientalismus/felix-konrad-von-der-tuerkengefahr-zu-exotismus-und-orientalismus-1453-1914>

LEPAGE, Corinne, CASSEN, Pierre, FOUREST Caroline. „Contre un nouvel obscurantisme“. In: *Libération* [online]. [cit. 2024-01-23]. Dostupné z: https://www.liberation.fr/tribune/2006/04/28/contre-un-nouvel-obscurantisme_37612/

MATTHEW, Solomon. „Georges Méliès: Anti-Boulangist Caricature and the Incoherent Movement“. In: *Framework: The Journal of Cinema and Media*. 2012, **53**(2), s. 305-327. ISSN 0306-7661

Mohammed Image Archive [online]. [cit 2024-01-22]. Dostupné z: https://www.zombietime.com/mohammed_image_archive/

PERVAIZ, Nazir. „Political Islam and the Media“. In: *Policy Perspectives*. 2007, **4**(2), s. 21-39. [ISSN 18121829].

REDAKCE: BBC News. *Libya suspends minister over riot* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4727810.stm>

REDAKCE: BBC News. *Iran and Syria „incited violence“* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4694876.stm

REDAKCE: The New York Times. *Danish Cartoon Controversy* [online]. [cit. 2024-01-21]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/topic/subject/danish-cartoon-controversy>

VOLLENHOVEN, Willie van. „The Right to Freedom of Expression: The mother of our Democracy“. In: *Potchefstroom Electronic Law Journal*. 2015, **18**(6), s. 2299-2327. [ISSN 1727-3781].

БЕХРУЗ, Хашматулла. *Исламские традиции права*. Одесса: Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова, 2006. ISBN 966-419-014-4.

ЛУКЪЯНОВ, Дмитрий. „Религиозные Свободы и Свобода Слова: Европейский и Исламский Подходы“. In: *Вестник Университета имени О. Е. Кутафина*. 2016, **110**(10) s. 158-166. [ISSN 2311-5998].

МАЛЬМАНН, Маттиас. „Свобода Слова и Религиозные Права“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2007, **3**(60), s. 3-19. ISSN 1812-7126.

МОСКИН, Дмитрий. *Краткая Энциклопедия Карикатуры*. Петрозаводск: ИД «ПетроПресс», 2000. ISBN 5-8430-0055-9.

ПОСТ, Роберт. „Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда“. In: *Сравнительное конституционное обозрение*. 2006, **3**(56), s. 59-71. [ISSN 2542-1417]

СЮКИЯЙНЕН, Леонид. *Ислам и Права Человека в Диалоге Культур и Религий*. Москва: Садра, 2014. ISBN 978-5-906016-32-4.

ФАЗЫЛХАШЕМИ, М. „Европейский Ислам: Многогранность Мусульман“. In: *Большая Евразия: развитие, безопасность, сотрудничество*. 2022, **6**(2) s. 715-721.

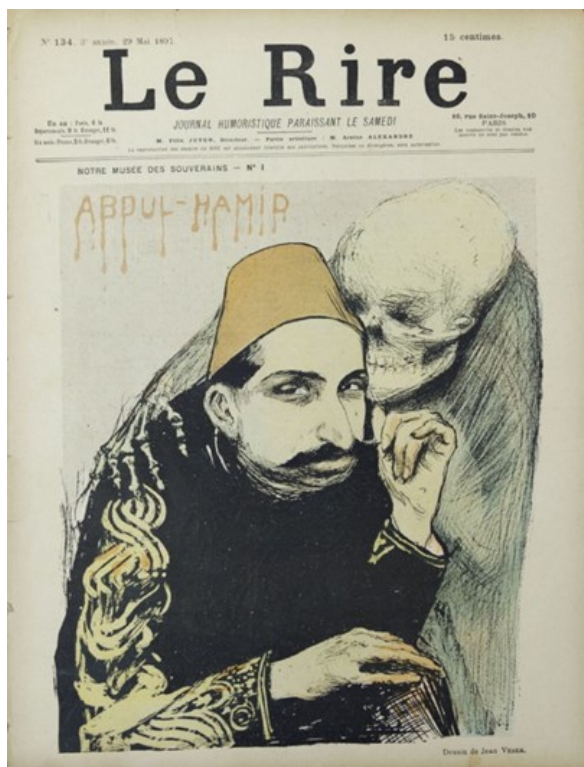
ФИЛИПОВА, Тамара. „Враг с Востока“: *Образы и риторики вражды в русской сатирической журналистике начала XX века*. Москва: АИРО — XXI, 2012. ISBN 978-5-91022-188-2.

ФЛЕММИНГ, Росе. *Дело о «Карикатурах На Пророка Мухаммеда»*. Санкт-Петербург: БХВ. 2012. ISBN 978-5-9775-0754-7.

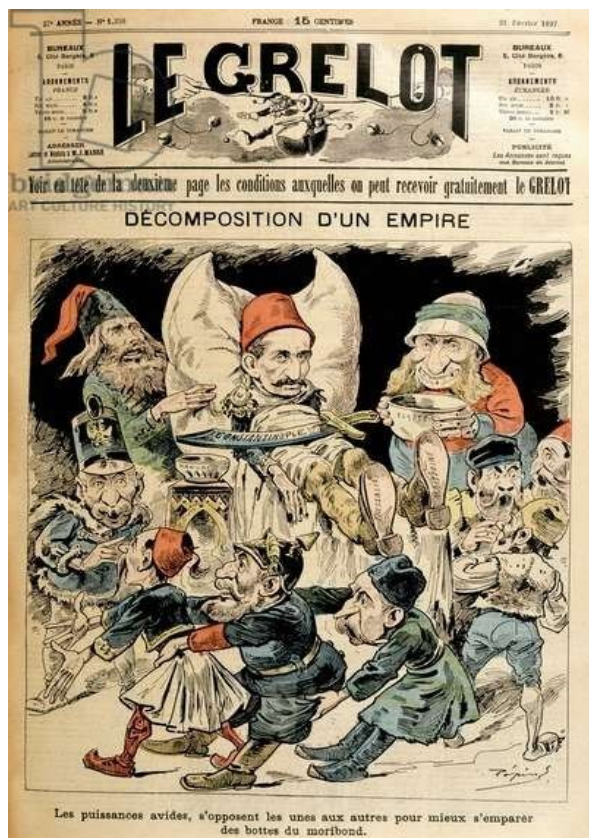
Příloha

Obrázek 1. Časopis „Le Rire“. Autor Jean Weber. Francie. [1904].

Obrázek 2. Časopis "Le Rire" № 134. Autor Jean Weber. Francie. 1898.

Obrázek 3. Časopis „Le Grelot“ № 1.350. Neznámý autor. Francie. 1897.

Obrázek 4. Časopis „Будильник“ № 5. Neznámý autor. Rusko. 1879.

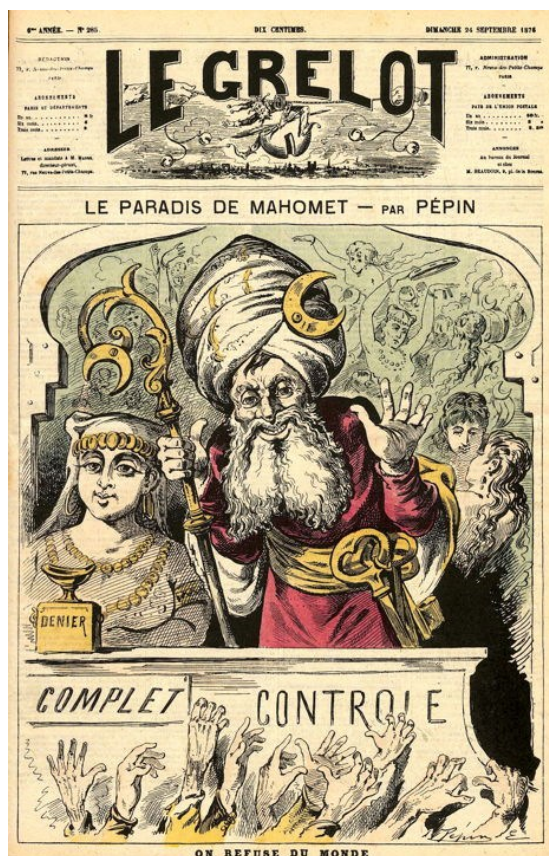

Obrázek 5. Časopis „Des Moines Register“. Autor Jay Darling. USA. 1919.

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Obrázek 6. Francouzský protináboženský anarchistický humoristický časopis „L'Assiette au Beurre“ № 163. Autor František Kupka. Francie. 1904.

Obrázek 7. Časopis „Le Grelot“ № 285. Autor Pépin. Francie. 1876.

Obrázek 8. Časopis „Le Petit Journal“ № 935. Neznámý autor. Francie. 1908.

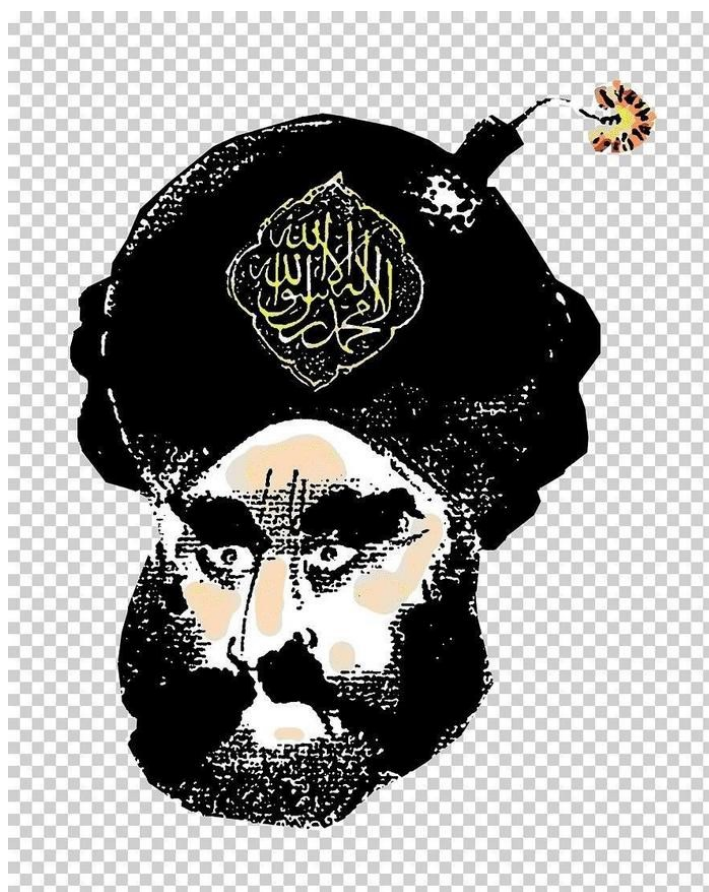
Obrázek 9. Deník „The Star“ s. 3. Autor David Low. Británie. 1925.

Obrázek 10. Deník „Jyllands-Posten“ s. 3. Kolektiv umělců. Dánsko. 2005.

Obrázek 11. Časopis „Charlie Hebdo“. Autor Maurice Sine. Francie. 2013.

Obrázek 12. Deník „Jyllands-Posten“ s. 3. Neznámý autor. Dánsko, 2005.